یاش توركستان

توركستان ملی استقلال مفكوره سینی تاراتوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929 نچی یلنك دەقابر-ندان چیقا باشلاغان	فیورال (شباط) 1932	سان 27

بو ساندا:

سیاسی بولوم:

1 ـ «ضربەلی مسئله» گه ضربه. — باش مقاله

2 ـ بر «علمی» یالغانغا قارشو III (خوقند مختاریتی نك 14 نچی یل دونومی مناسبتیله). — چوقای اوغلی مصطفی

3 ـ توركستاننك بختسزلغی وه اوندان قورتولوش یولی. — مچ.

4 ـ مجموعەمزنك تیلی حقنده. — ایسەن تورسون

5 ـ توركستان ساویت مطبوعاتیغا بر قاراش. — چاغاتای

6 ـ توركستانده بولشەویك وحشیلگی.

7 ـ توركستانده قوزغالیش حركاتی.

8 ـ قورال تاشلاش قونفرانسی.

9 ـ اوزاق شرقده. — م.

10 ـ توركیه حقنده ساویتلار یالغانی.

خبرلەر بولومی:

11 ـ توركیه ده

12 ـ توركستان خبرلەری

ئۆلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ياش توركستان

توركستان ملی استقلال مفکوره سینی تاراتوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929 نچی ییلنك دەقابر- ندان چیقا باشلاغان	فیورال (شباط) 1932	سان 27

«ضربەلی مسئله» گه ضربه

أڭ شدتلی تدبیرلەرگه رغماً بولشەویکلەر توركستانده پاختا اونومینی بو ییل هەم اوز وقتنده ییغیب آلالمادیلار. 1931 نجی ییلی بوتون توركستان غازیتالارینك صحیفەلەری کوبینچه پاختا حقندەغی قرار وه امرلەر بلەن تولا ایدی. اورتا آسیا بیوروسی، محلی فرقه قومیتەلەری، ساونارقوملار (خلق قومیسارلاری شوراسی) وه آیریم مسئول ایشچیلەر هەم برلکده هەمده هەر بری آیری-آیری اوقتوبر انقلابی بایراغی نامیغا آند ایچیب هەر قاندای یول بلەن بولسادا پاختا محصولاتینی بیلگیلەنگەن مدتگەچه، یعنی قیش کیرگونچه ییغیب بتیریشگه وعده بیرگەنلەر ایدی. خصوصی «پاختا تیریش تودەلەری» توزولگەن، مکتب اوقوچیلارینی پاختا تیریشگه یوبارماق اوچون مکتبلەر یاپیلغان،

«ملی یول»

ایدیل-اورال استقلال فکریگه خدمت ایتوچی آیلق مجموعەدر. عرب حرفلەریله چیقادر.

آدرەسی:

Redaction „Milli Yol“
Berlin-Charlottenburg
Goethestrasse 5

«أمل مجموعەسی»

قریم توركلەرینڭ استقلال فکرینی تاراتادرغان اونبش کونلك مجموعەدر. عرب حرفلەریله چیقادر. آدرەسی:

„Emel Medjmuasi“ str. Ardealului N. 3
Bazargic-Romania

«پرومەته»

قافقاسیا، اوقراینا وه توركستان استقلاللارینی قورغاوچی فرانسزچه آیلق مجموعەدر. آدرەسی:

4, villa Malakoff, Paris (16)

«استقلال»

استقلالچی آذری محررلەری تاماندان بەرلینده لاتین حرفلەریله هەر اون کونده چیقاریلماقدا بولغان بو قیمتلی غازیتانی اوقوچیلاریمزغا توصیه ایتەمز. آدرەسی:

Berlin-Charlottenburg 2, Postfach N. 16

«پاختا ایشله‌ریگه مانع بولماسون» اوچون میگله‌رچه «موشتومزور»لار تورکستانده‌ن هایدالیب چیقاریلغان، تورکستان ملی بورژوآسینی پاختا سیاستی علیهیگه بدعا قیلیش امکاندان محروم قیلماق مقصدیله بوتون‌مسجدله‌ر بیکتیلگه‌ن، پاختا ایشیگه کیره‌کلی بولغان کوچده‌ن توشوب قالماسونلار اوچون ایشچیله‌رگه روزه توتمه‌ك منع ایتلگه‌ن، قولخوزلار وه ساوخوزلار (ساویت دولت خوجالغی) هه‌ر قاندای «ضررلی عنصر»لاردان تازالانغان، وه ایگ آخردا، آمریقادان اون بر نفر حبش هه‌م دعوت قیلنب کتیریلگه‌ن ایدی...

لکن بو تدبیرله‌ر هیچ یارده‌م قیلمادی. بولشه‌ویك پلانلاری بوینچه بیلگیله‌نگه‌ن پاختا مقداری ییغلمای قالدی. پاختانك بوتونله‌ی ییغلیب بیتمه‌سی اوچون سوك مهلت اولاراق دیکابر باشینی بیلگیله‌گه‌نله‌ر ایدی؛ فقط بو مدت ایچینده ییغیب بیره آلمادیلار. آخردا بوتون پاختا محصولاتینك یانوارنك بریگه‌قادار هه‌ر حالدا ییغلیب تسلیم ایتلیشی مجبوری‌دیب اعلان قیلدیلار. بو بویوروقلارینك یریگه یتکورولمه‌سی اوچون أڭ‌شدتلی تدبیرله‌ر قوللاندیلار. «پراودا ووستوکا» غازیتاسی 9 نجی یانوار نسخه‌سنده «چارجوی منطقه‌سنده اویلاردا یالپی تنتو قیلینب، بو تنتو اثناسنده یالغز پاختا ایمه‌س، حتی بوغدای، ئه‌ت وه باشقالار»نك‌ده «مصادره قیلنغانلغی»نی خبر بیره‌در. لکن بولشه‌ویکله‌ر بونگله‌ده پلاننی به‌جه‌ره آلماغاچ عیبدارله‌رنی آقتارماقغا باشلادیلار. گویا بو موفقیتسزلکله‌رنك هه‌مه‌سنده «موشتومزور»لار وه آرتق بایلار قالماغانینی سویله‌گوچی، مصطفی چوقای هه‌م آرقاداشلارینك پاختاچیلق ترقیسیگه مانع بولوش یولنداغی «سپارش»له‌رینی یریگه یتکوروچی «ملتچی عنصرلار» عیبلی ایمشله‌ر. («پراودا ووستوکا»نك 13 یانوار نسخه‌سنده‌گی باش مقاله‌غا باقیلسین).

بز، بولشه‌ویکله‌رنك تورکستانده‌گی موفقیتسزلکله‌رینك بوندای ایضاحلاریغا کوبده‌ن اورگه‌نیشگه‌نمز.

تورکستان «انقلابچی محنتکشله‌ری»نك «بیر یوزنده حقیقی سوسیالیست جنتی» یاراتوب بیرگه‌ن «موسقوا بولشه‌ویك مه‌له‌كله‌ری»نی تیگلله‌مه‌ی ملیتچی عنصرلارنك کورسه‌تکه‌ن یوللاری بله‌ن کیتمه‌کده ایکه‌نلکله‌ری توغروسنده بولشه‌ویکله‌ر هیچ نه‌رسه سویله‌مه‌ی توره‌درله‌ر. تورکستان دهقانلارینك، بویسینغانلارغا آلتون وعده‌له‌ر وه بویسینماغانلارغا جهنمی عذابله‌ر مقدر بولوویغا قاراماسدان ساویت تابشوروقلارینی یریگه یتکورمه‌ی ملتچیله‌رنك «آزغیرتووی»غا قولاق سالیشلاری، بو بولشه‌ویك تابشوروقلارندا تورکستان خلقی اوچون ایفاسی غیر قابل وه تحمل خارجندا بولغان نه‌رسه‌له‌ر بارلغینی کورسه‌تمه‌یدرمی؟...

بولشه‌ویکله‌رنك ادعالارنچا «سوسیالیزم قوروشغا یتوشکه‌ن» تورکستانلیله‌ر اوز فائده وه ضررلارینی آسانلقله آجراتا بیله‌درله‌ر. «پراودا ووستوکا»نك 9 نجی یانوار سانندا تصدیق ایتوویگه قاراغاندا «ساوخوزلارنك اکثریتی پاختا تایارلاش پلانینی قناعت ایته‌رلك درجه‌ده به‌جه‌ره آلمادیلار». حالبوکه ساوخوزلارغا بولشه‌ویکله‌ری اوز فرقه‌له‌ری نقطهٔ‌نظرنده‌ن داها آگلی وه داها تازادهقان عنصرله‌رینی اوتقوزوب قویغانلار. ملیتچیله‌ر طرفده‌ن وه بالخاصه چیت أولکه‌ده بولغان بزنك «سپارش»له‌ر او بیرله‌رگه هیچ بر یول بله‌ن باروب یته آلمایدر. دیمه‌ك، بولشه‌ویك پاختا تایارلاش پلانینك موفقیتسزلککه اوچره‌شی یالغز بزم طرفمزده‌ن تورکستان دهقانلاریغا بولغان تأثیر بله‌ن‌گنه ایضاح ایتلمه‌یدر. بولشه‌ویکله‌رنك، تورکستانده‌گی ساویت علیهدارلغینك موفقیتنده بزنك رولمزنی اعتراف ایتوله‌رینی بز ممنونیت بله‌ن قارشولاماقلا برابر اوز طرفمزده‌ن بو خصوصده بولشه‌ویکله‌رنك حصه‌له‌ریغا توشه‌درگه‌ن اصل بویوك روللارنی‌دا کورسه‌تمه‌سده‌ن اوته آلمایمز. تورکستان خلقنده بولشه‌ویکلککه دوشمانلق توغدیرادرغان اصل سبب، بولشه‌ویزمنك اوزیدر. تورکستان اوچون ایگ ضررلی وه حقیقی موشتومزور،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

موسقوا بولشەویك حکومتی وە اونك قیزیل قولونیزاتورلق سیستەمیدر. بز هەر زمان، بولشەویك دیکتاتوراسینك تا برنجی کوندەن تورکستانلیلەرنی بو قانخور قیزیل موسقوا موشتومزورلاریغا قارشو تالماسدان کورەشمەککە چاقروب کیلدك وە بوندان سوکرادا چاقرامز. اگر بزنك بو دعوتمز اوز قارداشلاریمزنك قولاقلاریغا یتوب، بولشەویکلەرنك تورکستان سیاستلەرینك ایک «سانچقلی نقطەسی»غا — یعنی تورکستاندەگی پاختا سیاستلەریگە، ضربە یتکورسە بز بو موفقیتمز بلەن البتە سوینەمز. فقط بز، ساویت پاختا تایارلاش پلانینك پیقلووینی بزنك «سپارش»لەرمزگە اصلا احتیاج حس ایتمەسدەن اوز منفعتلەرینی موسقوا دیکتاتورلاری منفعتلەرندەن آیرا بیلگوچی تورکستانلیلەرنك اوز شعورلەریگە اسناد ایتەمز.

بز، استقبالغا بولغان بوتون امیدیمزنی تورکستانلیلەرنك مەنەشو شعوریگە وە یاش زمرەمزنك ملی فعالیتیغا باغلایمز.

* * *

بر «علمی» یالغانغا قارشو

(خوقند مختاریتی نك 14 نچی ییل دونومی مناسبتیلە)

III

«یالغانچینك بر سوزیگە دانشمندنك میڭ سوزی»
آتالار سوزی

بیلگیلی غایە وە پروغرامغا تایانماغان هیچ بر تشکیلات یوقدر. حتی اوغروالار هەم بر پروغرام بلەن حرکت ایتمەك مجبوریتندەدرلەر. هەر غایە وە پروغرامنك زمانغا اویغونلغینی وە بەجەریلە بیلیشینی مناقشە وە انکار ایتمەك ممکن. لکن بر تشکیلاتنك غایە وە پروغرامینی انکار ایتمەك، تیریك بر مخلوقدا جاننك بارلغینی انکار ایتمەککلە برابردر. «خوقند حکومتینك تقرر ایتمش بر فکری وە پروغرامی یوقدی» دیب یازغان زکی بیكدە عینی طرزدە حرکت ایتەدر. خوقندە مختاریت اعلان قیلنغانلغینی وە بو مختاریتنی

پاشاتیش اوچون موقت حکومت توزولگەنلگینی زکی بیکنك اوزیدە اعتراف ایتەدر. دیمەك، بو حکومتنك بیلگیلی بر فکری بولغان، اودە تورکستان مختاریتی ایدی. فقط زکی بیك، ایک ناداناحماقلار اوچوندە آپ‌آچق کورونوب تورگەن بو حقیقتنی نیچین انکار ایتەدر؟ بو، فکرخصوصندە ثەیتەدرگەنمز. ایندی پروغرام خصوصیغا کیلەیلك.

زکی بیکنك اوزی: «خوقند حکومتی تمامیلە سرمایەدارلار تأثیری آلتندا بولونیوردی» دیب یازوب اوتوروبدر. دیمەك، زکی بیکچە، او حکومت سرمایەدار آغالارینك پروغراملارینی حیاتکە کیچیرمەکچی ایدی. «سرمایەدارلارنك خوقند حکومتیگە تأثیری» اونلارنك غایە وە پروغراملارینی حیاتگە آشیریشدا بولماسا، باشقا نیمەدە ایدی؟ اوزینی سول سوسیالیست دیب آتاوچی زکی بیك، (آه، بختسز سوسیالیزم!) خوقند حکومتینی «تقرر ایتمش فکری» بولماغانلقدان ایمەس، «غیر صنفی» ملیتچیلك بلەن «سرمایەدارلار منفعتیگە خدمت ایتدی» دیب عیبلەسەیدی، حقلی بولور ایدی. اوزندەن کورونوب تورگەن بو بیهودەلکنی زکی بیك شعورلی بر حالدا قیلیب اوتوروبدر. «او اتوروکنك یوزی یوق، ایزی بار» دیگەندەك، زکی بیكدە بو آکورسەتیلگەن «تاریخی اویدورمالارینك ایزی» بلەن «خوقند احکومتینك تقرر ایتمش بر فکری وە پروغرامی یوقدی» دیگەن سوزلەرینك آپ‌آچیق یالغان ایکەنلگینی آڭلاسا کیرەك.

موقت مختاریت حکومتلەرینك انقلابی اوتکونچی وقتلارداغی پروغراملارینی، ثابت حکومتلەرنك جایچیلق ازمانداغی پروغراملارندان آیرا بیلمەك کیرەك. موقت مختاریت حکومتلەرینك پروغراملاری عاداتدا سوك درجە تار بولور. خوقند حکومتینك پروغرامی، عمومی خطلاری داخلندە، 4 نچی فوق‌العادە ملی قورولتای(*) تاما-

(*) زکی بیك یاڭلیشاراق «3 نچی قورولتای» دیب یازمشدر.

نیدان بیلگیلهنگهن وه هر نهرسهدهن اول مملکتنی تورکستان مجلس مؤسسانینی چاقیریشغا حاضرلاماقدان عبارت بولغان ایدی. قورولتای موقت حکومتگه، زکی بیکنك سیاسی متفقی اورنبورغ آتامانی دوتوف تامانیدان کیریشگه دعوت قیلندیغمز «جنوب-شرق قازاچی قوشونلاری اتفاقی» مسئلهسینی مذاکره ایتشنی تاپشیردی. خوقند حکومتی تشکیل ایتلیر ایتلمهس اوز فعالیتی اوچون پروغرام ترتیب ایتدی وه کیچیکمهسدهن: قوراللی کوچلهر (خلق میلیسی) توپلاش، مالیه ایشلهری وه مختاریت أدارهسینك تشکیلیگه سالق (ویرگی) اوچون یهگی اصول آقتارماقغا باشلاش وه سائره اوچون قرارلار قبول ایتدی.

خوقند حکومتی ایکی آیلق دوامی مدتینده نیمه قیلا آلدی؟ او، بر جهتدهن آز وه دیگر جهتدهن کوب ایش کوره بیلدی: تاریخی وضعیتنك طلبلهریگه نسبتاً آز؛ فقط، او وقتغی تورکستانك تاریخی وضعیتنك طلبلهریگه موافق معاصر علم، سیاست وه تهقنیق جهتندهن یتوشمهگهنلگینی نظر اعتبارغا آلساق، خوقند حکومتینك کوبگنه ایش ایشلهگهنینی سویلی آلامز. حکومت، تورکستان مجلس مؤسسانینك چاقریلیشینی 1918 نجی یلنك 20 نجی مارتیغا تعیین ایتب سایلاو قانونینی توزدی وه موقت ملت مجلسندهن اوتکوزه بیلدی. «جنوب-شرق قازاچیلار اتفاقی» مسئلهسنده حکومت مهنی اورنبورغا وکیل ایتب یوباردی. طرفمدهن 25 نجی دهقابرده حکومتگه تقدیم ایتلگهن معروضهگه بناءً بو اتفاقغا کیرمهسلك قرار قیلنغان ایدی(*).

قوراللی کوچ تشکیل ایتش یولندا بز حددهن تاشقاری قینلقلارغا اوچرهگهن ایدك. تورکستانلیلهردهن بر نفرده ضابطمز بولماغان. روسیه قوشونداغی 4-5 تورکستانلی ضابط ایسه بزله برگه ایمهس

(*) بولشهویکلهر ایسه خوقند حکومتینك «جنوب شرق اتفاقی» غا کیرگهنلگی حقنده یالغان تارقاتیشدا دوام ایتمهکدهلهر.

ایدیلهر. ایکی نفر یاش وه بوتونلهی تجربهسز تاتار ضابطی، ایکی نفر لهستانلی ضابط وه تشکیلات ارکانی باشلوغی رتبهسنده بولغان یهنه بر لهستانلی ضابط واسطهلاریله بز عسکری قوت تشکیل ایته باشلادق. هر میلتیق (توفهك) وه هر قورشون (اوق) اوچون کلی مقدارده آقچا بیریب قورال ساتوب آلماق مجبوریتنده ایدك. آقچامز یهك آز ایدی. زکی بیکنكده یازدیغی کهبی، سرمایهدارلار بزگه مالی یاردهم کورسهتمهیدرلهر ایدی. آخردا، روس اشغال قیزیل قوشونیغا قارشو قوراللی کورهشوده موفقیت امید قیلالماغانمزدان مختاریت حقیمزنی تصدیق ایتدیرمهك اوچون چارهسز باشقا یوللار آقتارماق مجبوریتنده قالدق. هر وقت شوندای بولادر: اوز حقنی کورهشوب قازانماق یاخود اونی ساقلاب قالماق اوچون اوز کوچك بولماغاندا کوچلیلهرگه قارشو حق وه عدالتنی قالقان قیلیب چیقماق مجبوریتندهسهن. فقط کوبینچه، بو حق وه عدالت کوچسز وه ایزیلگهن خلقلارنك آه وه فغانندان زیاده کوچلیلهرنك توپ پاتلاییشلاریغا آرتقراق اطاعت قیلادر.

خوقند حکومتی بوتون تورکستانلیلهرنی — دهقان، ایشچی وه روحانیلارنی — مختاریت بایراغی آستندا برلهشترمهککه وه عینی زماندا اوزینك اسکی دولت مؤسسهلهرینك اکثریتی تامانیدان تانیلماسینی تأمین ایتشگه موفق بولدی. مثلاً: فهرغانهدهگی بوتون ایسکی حکومت مؤسسهلهری رسماً مختاریت حکومتیگه تابع بولدیلار. حتی محکمهلهر ههم «تورکستان مختاریتی موقت حکومتی» نامیغا حکم چیقارا باشلاغانلار ایدی. تاشکنددهگی عالی قونترول أدارهسی، دولت بانقاسی وه تورکستان عالی محکمهسی کهبی مؤسسهلهرده اساس اعتباریله مختاریت خط حرکتی وه پروغرامینی قبول ایتکهن ایدیلهر. طبیعی، بونلارنك ههمهسینكده مختاریت غایهسی وه حکومتینی صمیمیتله تانیماغانینی، اکثریسینك مختاریت حکومتندهن آنجاق بولشهویزمگه قارشو کورهشلهری اوچون گنه استفاده

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە قەدىمىي ئەسەرلەر قولىيازمىلار ئامبىرى

ایتمەك ایستەگەنلەرینی بیلەر ایدك. لكن، كیچەگنە توركستانلیلەر اوچون هیچ بر تورلو اهمیتلی ملی حق تانیماغان بو روس دولت مؤسسەلەرینك بوگون توركستان مختاریتی بایراغی آستندا كیتشگە قرار بیریشلەری، اونلارنك سابق روسیە بویوك دولتی حسینك آرتق یوقالماقدا ایكەنلگینی آڭلاغانلقلارینی كورسەتوب تورەر ایدی. توغرودر؛ بو ایسكی روس ملتچی بویوك دولتی یریگە زكی بیكنك «تایاق كوچی آستندا ایمەس، اوز صمیمی آرزوسی بلەن خدمت ایتدیگی» (1) یەڭی انقلابچی روس بویوك دولتی كیلگەن ایدی. لكن بو حال مسئلەنك ماهیتینی اوزگەرتمەدی. مختاریت حكومتی توركستاندەگی عموم سیاسی حركت وە كورەشنك مركزی مقامندە بولوب قالدی. خوقند حكومتینك ملی وە سیاسی اهمیتی مەنە شوندە ایدی.

مالیە ایشلەرینی تشكیل ایتشدە خوقند حكومتی اوچون كوبگنە قیین بولدی. حكومت پەك آز وسائط ایلە ایش كورە باشلادی. دولت بانقاسینك خوقند شعبەسندەن آقچا آلماقغا قرار قیلنغان ایدی. (2) بو قرارنك ایشكە آشیریلا آلماغانیغا حكومت اعضالاردان بریسینك قارشولیغی وە اونك توغرودان توغرو «سابوتاژی» سبب بولغان ایدی. بو اعضا شو مسئلە یوزندەن حكومت هیئتندەن چقغان. حكومت اعضاسی شاه احمد بیكنك تكلیفی بوینچە حكومت

(1) روسچەسی: „Не мало служил я революции в России, служил ей в самые трудные для нее времена не под палкой, а по своему доброму желанию". زكی بیكنك 1924 نچی یىل 12 نچی آپریلدە بولشەویكلەرنك بەرلین سفیری نامیغا یازغان مكتوبیگە باقیلسین. زكی بیكنك بو یازدیقلاری اونك وقتلە بولشەویكلەر طرفیغا بر مجبوریت آستندا اوتكەنلگی حقندەغی تصورمزنك بوتونلەی یاڭلیش ایكەنلگینی كورسەتەدر.

(2) زكی ولیدی بیك اوز كتابندە: «حكومت بانقادا بولوتن پارەلارگە مصادرە جسارت ایدەمەدی» دیەكلە بولشەویكلەرنك آینقسا تورار ریسقول نك یازغانلارینی تكرار ایتمشدر.

اوتوز میلیون سوملق قسقا مدتلی دولت استقراضی چیقارماقغا قرار بیرگەن ایدی. خوقندنك اوزندە ایشلەنگەن محلی كاغدگە باسیلغان استقراض كاغدلەری تداولگە قویولغان وە استقراضغا یازیلیشلار كوب موفقیتلی صورتدە بارا یاتقان ایدی. دولت بانقاسینك سمرقند وە بوتون فەرغانە شعبەلەری وە خصوصی بانقالار بویوك سوممالارغا یازیلماقدا ایدیلەر. بولشەویك مؤرخی آلەكسەیەنكوف استقراضنك، مختاریت حكومتی تضییقی (*) آستندا تارقاتیلغانینی یازادر.

استقراضنك بو درجە موفقیت قازانیشی بولشەویكلەرنی حددەن زیادە تلاش وە هیجانگە كتیردی. اونلاردان كوزمین نامندا بریسی توركستاندەگی ساویت حكومتی اوچون خوقند حكومتی تامانیدان كوندەن كونگە اولغایماقدا بولغان خوف حقندە اخطاراتدە بولوب بر مقالە یازدی. كوزمین اوز یولداشلاریغا، خوقند مختاریتینك اویونچوق ایمەسلگی وە خوقند حكومتی تامانیدان تارقاتیلغان استقراضنك مختاریت حكومتی نیتلەرینك جدیتینی آشكار كورسەتوب تورگەنلگی وە یالغز ساویت حكومتی اوچونگنە ایمەس، حتی عمومیتلە توركستاندە روس حاكمیتی اوچون بویوك تهلكە تورگەنلگی خصوصلارندا اخطار قیلیب اونلارنی خوقند حكومتیگە قارشو قطعی كورەشگە چاقیرغان ایدی.

خوقند حكومتینك قافقاسیا جبهەسندەن قایتماقدا بولغان یتی سو قازاچیلاری بلەن اونلارنك سلاحلارینی ساتوب آلو توغروسندا مذاكرەگە كیریشمەسیدە بولشەویكلەرنك هیجانلارینی شدتلەتردی. اگر یولداشلاریمزدان اكثریسینك بولشەویكلەر اوچون قولای پرووافاسیون بهانەلەری بولوب چیقغان آشیغیچ احتیاطسزلقلاری بولماغان بولسایدی، قورال ساتوب آلو حقندەغی بو مذاكرەمزنك بویوك موفقیتلە نتیجەلەنیشی امید ایتەرلك درجەدە ایدی.

یەڭی سالق (ویرگی) قاعدەلەری حقندە قانون لایحەسی

(*) «اورتا آسیادا انقلاب» مجموعەسینك 56 نچی بیتیگە باقیلسین.

تۈزوش اوچون حکومت سالق اینسپه‌کتورله‌رینك (تحصیلات مأمور۔ له‌رینك) مشاوره مجلسینی توپلادی... معارف ناظری ناصر خاننك رهبرلگی آستندا برنچی باسقیچ (ابتدائی) مکتبله‌رینك تشکیلی وه وقف ملکله‌ردن استفاده قاعده‌له‌ری حقنده قانون تۈزوش ایشله۔ ریگه باشلانغان ایدی... ارزاق ناظری عابد جان غه‌لله تدارکی ایشله‌رینی تنظیم اوچون شمالی قافقاسیاغا یوباریلغان ایدی. زراعت ناظری هدایت بیك یورگولو آغا اساسی عمومی چیزگی ایچنده ده‌قابرنك سوك کونله‌رنده ایشله‌نیب بیتکه‌ن یه‌گی توپراق (اراضی) قانونی اوچون ماته‌ریاللار حاضرلاغان ایدی.

لکن بز — خوقند حکومتی — مغلوبیتگه اوچره‌دك. بزنك دوشمانلاریمز — بولشه‌ویکله‌ر — خوقند حکومتنده بر اساس، معین فکر وه معین بر پروغرام بار ایکه‌نلگینی بیلیب اونك جدیتینی تقدیر ایتدیله‌ر وه مه‌نه شو معین غایه وه پروغرامغا قارشو کوره۔ شدیله‌ر. زکی بیکنك «تایاق آستندا ایمه‌س، اوز صمیمی آرزو۔ سیله» خدمت ایتدیگی قیزیل روس سونگو (نیزه)له‌ری بزنی یه‌گدی. خوقند شهرینك قیزیل گواردیا تامانیدان ویران ایتلو۔ ویندن سوك بو شهرگه کیلگه‌ن ساویت مرخصلاری هیئتی اعضاسی مهندس کروتیکوف بیقیتلغان خوقند حکومتینك خدمت ایتدیگی ملی مختاریت غایه‌سینك وه او حکومتنك آزغنه وقت دوام ایتکه‌ن فعالیتینك خلقدا چوقور تأثیرله‌ر قالدیرغانینی سویله‌ب بولشه‌ویکله‌ر۔ نی سوك درجه احتیاط بولوشغا وه غالبیت غروریغا حدده‌ن زیاده بیریلمه‌سلککه اونده‌گه‌ن ایدی...

... خوقند حکومتینك فکر وه پروغرامی یولندا کوب تور۔ کستانلینك قانی توکولگه‌ن وه کوب تورکستانلینك حیاتی قوربان بولغان. ایندی ایسه زکی بیك تورکستانگه حصر ایتکه‌ن کتابنده تورکستان یگیتله‌رینك دریاده‌ك آققان قانلاریغا، تاغده‌ك ئویولگه‌ن جسدله‌ریگه توکوره‌درده «وجدانینك کوز وه قولاقلارینی» بیر۔

کیتیب: «خوقند حکومتینك تقرر ایتمش بر فکری وه پروغرامی یوقدی» دیدر.

— بو اویات یالغانلارنی یازوب اوتورگه‌ن ذات، وقتیله تور۔ کستان ملی جمعیتینك اعضاسی، حتی اونك رهبرله‌رینك بری بولغان، بوگون استانبول تورك دارالفنونینك پروفه‌سوری زکی ولیدی بیك ایمه‌س، حالادا آغزندان «ساویت باشقردستانی انقلاب قومیته‌سی رئیسلگی»، استالین وه دیگر قیزیل قانخورلار ایله دوستلغی ته‌می کیتمه‌گه‌ن زکی ولیدفدر.

(سوك) چوقای اوغلی مصطفی

هامش: زکی ولیدی بیك اوزینك «یه‌ك محترم یولداشی» استالین‌غا یازدیغی مکتوبنده («یاش تورکستان» نك اوتکه‌ن سانیغا باقیلسین): «مه‌ن حالا چیت أولکه‌لرده یوروب عائله‌م وه آتا۔آنامنی تضییق ایتوویکزگه سبب بولورلق برحرکتده بولونمغان ایدم» دیگه‌ن ایدی. (روسچه‌سی: „Я еще нечего же не сделал за границей такого, что могло бы вызвать репрессию по отношению моей семьи и родителей“) ایندی زکی بیك اوز تاریخ کتابنده خوقند مختاریتی حقنده یازدیغی بوکونگی بولشه‌ویزم فکریگه مقابل استالین‌ده‌ن «مکافات» کوتوشگه حق قازاندی دیب ئه‌تیله بیلیر. ج۰م۰

* * *

تورکستاننك بختسزلغی وه اوندان قورتولوش یولی

بز توبه‌نده تورکستان حقنده ایکی مختلف منبعده‌ن خبرله‌ر نشر ایتب اوتوروبمز. بو منبعله‌رده‌ن بری بولشه‌ویکله‌ر طرفنده‌ن تورکستانگه سورگون قیلنغان وه سوگرادان او یرده‌ن قاچوب چقغان بر ئه‌رمه‌نی، دیگری ایسه اوزون زمان عشق آباددا «معارف وه مدنیت ایشچیسی» صفتیله ایشله‌گه‌ن وه ایندی ایسه کذا قاچقان بر تورکستانلیدر. ئه‌رمه‌نی اوز خاطراتنی که‌ره‌نسکی مجموعه‌سی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

«دنی »گه (24 نجی یانوار 147 نجی سان)، تورکستانلی ایسه،
طبیعی، بزگه یازادر. بونلارنك ایکیسیده تورکستان ساویت مطبو-
عاتی وه ایران مخبرلەریمزنك اخباراتلاریغا استناداً «یاش تور-
کستان» صحیفەلەرنده دفعەلەرچه نشر ایتلگەن نەرسەلەر حقنده،
یعنی تورکستانده عصیانك ایسکیسی کەبی دوام ایتمەکده ایکه-
نلگینی یازادرلار.

تورکستانده عصیان خوقند مختاریت حکومتینك بولشەویك
قوشونلاری تامانیدان امحا ایتلووینك ایرتەسی کونیدەن اعتباراً،
یعنی بوندان تام 14 ییل ایلگەری باشلانغان ایدی وه او زماندان
بیری هیچ توختاماسدان دوام ایتمەکدەدر. عصیانك سببی باشلیچا
ملی وه سیاسیدر. ساویت حاکمیتی تورکستان اوچون یات وه
دوشمان ایدی وه ابدیاده شوندای بولوب قالاجاقدر. بو حاکمیتنك
ملی مفکورەگه قارشو کورەشدەن عبارت بولغان اساسی غایەسی
وه پرولەتاریات فرقەسی دیکتاتوراسندان عبارت بولغان شکلی
خلقمزنك سیاسی-اجتماعی توشونوش روحیگه اویغونسزغنه ایمەس،
حتی اونك حیاتی منفعتلەریگەده آچیقدان آچیق دوشماندر.

ساویت حاکمیتنك «حربی قوممونیزم»دان «صلحی یاشاش»غا
کیچدیگی سوڭ ییللاردا اونك طلبلەری ایله تورکستانلیلەرنك
منافعی آراسنداغی قارشولقلار (تضادلار) موسقوا حکومتینك تور-
کستانده‌گی ایگ یاقین طرفدارلاری اوچوندە آیدین بولوب
قالدی. «حربی قوممونیزم» بیتەر-بیتمەس موسقوا بولشەویکلەرینك
اوز «انقلابی وعده»لەریگه وفا قیلیب، تورکستانگه هەر حالدا
آزراق سیاسی وه اقتصادی آزادلق بیریشلەریگه ایناناغان تورکستان-
لیلەر کورونوب قالغان ایدی. اونلار مەنه شو ایناتو وه امیدبلەندە
بولشەویك فرقەسیگه قاتناشقانلقلارینی وه ساویت حکومتیگه قیلغان
خدمتلەرینی حقلی کورسەتەرلەر ایدی.

حقیقت حال بو امیدلەرینك بوش ایکەنلگینی کورسەتدی.

ساویت حکومتینك «صلحی یاشاش»ی تورکستانده‌گی بولشەویك
سیاستینك مستملکەچیلك روحینی یەنەده تیرەنلەشتریب یوباردی.
تورکستانی روس غەللەسیغا سیق باغلاغان پاختا سیاستی، تورکستان
نك بوتون خوجالغینی موسقوا حکومتی منفعتلەریگه قوربان قیلیب
یوبارغان قولخوزلار (قولله کتیف خوجالقلار)، روس کرەستیان-
لاری ایله تورکستان دهقانلاری آراسندا اقتصادی وه مدنی (!؟)
رابطەنی تیرەنلەشترمەك شعاری آستندا یوروتولوب تورگەن وه
مملکتده روس اهالیسینی چار روسیەسی زمانیغا نظراً قات-قات آرتق
کوپەیتروب یوبارغان مهاجرت سیاستی، مملکتده اداره آپپاراتینك
«ملیلەشتریلمەسی»نك قطعی تطبیقدان باش تارتو وه، بالاخره،
تورکستانك بوتون ملی منفعتلەرینی «روس پرولەتاریاتی دیکتاتو-
راسی» طلبلەریگه تابع قیلادرغان «پرولەتار سیاستی»نك عمومی
«روس بویوك دولت» روحی — بونلار هەمەسی کوب تور-
کستان «ملی بولشەویکلەری»نك کوزلەرینی آچدی. لەنینیزمنك
کیچەگی مرید وه مخلصلاری بوکون فرقەنك «باش چیزیغی»ندەن
اوزاقلاشماقدالار؛ «مخالف غرووپلار» میدانگه چیقماقدا... سلطان-
بیك خوجان اوغلی، رحیم انعام اوغلی، حدر علی اوغلی، قاسم
اوغلی، منان رامز، باتو، اسماعیل سعد وقاص اوغلی وه اونلارچا،
یوزلەرچه باشقا «ایسکی قوممونیست»لار موسقوا سیاستینك تور-
کستانده اوتکور مخالفلاری بولوب قالماقدالار. اصلنه قاراساق
بوده بر «باسماچیلق»در. فقط بو، ملی تورموشنك ایسکی عنعنه-
لەرینی قوروماق یولندا ایمەس، قوممونیست حکومتینك «انقلابی
حقیقت»یغا ایشانچینی یوقاتووی نتیجەسنده وجودگه چیقغان «مفکو-
رەوی باسماچیلق»در.

شایان دقتدرکه بو «مفکورەوی باسماچیلق» قیزیل قوشو-
نك عصیانچیلارغا غلبەسی اثناسندا صادر بولوب، شو عصیانچیلق
حرکتی ضعیفلەنگەن وقتده کوچلی بر صورتده ترقی ایتەدر...

اوتکەن 1931 نجی یلی بولشەویکلەرچە، فرقە ایچندەگی هەر بر «ملی مخالفت»نی باستریلغان یل دیب حسابلانادر. حالبوکە بز مەنە شو یل عصیانچیلق حرکاتینک یەگیدەن آلاولانیشینی کوروب توروبمز...

تورکستان عصیانچیلغینک بویوک أهمیت قازانغان دوریدە بولغان ایدی. وقتیلە تورکستاندەن مطلقا آیریلیب قالو تهلکەسی آلدندا قالغان ساویت حکومتی بعض یرلەردە آلو-ساتو حریتینی قایتارماق، شریعت بوینچە حکم قیلماق، أدارە باشیغا نفوذلی شخصلارنی جلب ایتمەك وە باشقا بونلارغا اوخشاش «عکس الانقلابی» ایشلەرگە یول بیرمەك مجبوریتندە قالغان ایدی. لکن عصیانچیلار بو غلبەلەرنی محکملەب آلالماغان ایدیلەر. تورکستانک بوتون طالعسزلغی، عصیانچیلقنک غیرمتشکل، رهبرلك قیلادرغان کوچلی سیاسی بر مرکزگە ایگە بولماغانلغندادر. خلق، بولشەویکلەر أدارەسی آستندا یاشاماق امکانی قالماغانیدان آلدی-آرقاسیغا قاراماسدان قوزغالماق مجبوریتندە قالدی.

بر آز سوگرا رهبرلك ایتەرلك بر مرکز وجودگە کیلگەن بولسا هەم ایش یەنەدە یاخشی کیتمەدی... عمومی ملی ایشلەر منفعتندەن زیادە اوز شخصی «شهرت»ی اوچون تریشادرغان بعض اینتریغانلار، عصیانچیلارغا ملی برلك تلقین ایتمەك یریگە، اوزلەرینك‌دە تمامیلە آگلی آلمادیقلاری سوسیالیزم وە بولشەویزمدان چیکسز آحمقلقلاری بلەن گنە آیریلادرغان سول سوسیالیزم حقندە بوش بوغازلق قیلماقلا مشغول بولدیلار. بو آز ایمش کەبی، بو یالغانچی، یاخود احمقلق سوسیالیستلەری، عصیانچیلار صفندە توروب بولشەویك باشلوقلاریغا مکتوبلەر یوبارالار ایدی. طبیعی بوندای احمقلقلارنك مدهش سیاسی نتیجەلەری بولغان. بر طرفدەن «ملی مرکز»نك سیاست بابندە یتوشمەگەن بعض اعضالاری وە عموم عصیانچیلار صفندە روسیە بولشەویکلەری بلەن ئەللە قاندای

بر یاراشونك ممکن ایکەنلگی تصوری توغولغان ایدی. بولشەویکلەر عصیانچیلقا رهبرلك ایتب تورگەن مرکزدە ایکی تورلو — 1) غایت سول سوسیالیست وە 2) ملتچی-آقیمنك بار ایکەنلگینی بیلیب آلغان ایدیلەر. بوگا کورە بولشەویکلەر سربست بر حالدا مانەورا قیلماقغا امکان تاپدیلار...

احمقلارنك بو بوزوقلقلاری بالخاصە انور پاشا تورکستانگە کیلیب چیقغان وقتندە قوت کسب ایتەدر. فرصت سوك درجە مهم ایدی. تورکستاندەگی بوتون محارب کوچلەرنی انور پاشا اطرافیغا توپلاماقغا وە اونی بوتون ملی تشکیلاتلارنك یاردەمی بلەن تقویە ایتمەککە سعی قیلماق لازم ایدی. انور پاشا تورکستاندە موفقیت بلەن ایش کورمەککە کیرەکلی بوتون اوصافغا ایگە بر شخصیت ایدی. برنجی: او بر تورك ایدی؛ هەر بر تورکیەلی تورك اوچون تورکستاندە خلق عامەسینك اعتمادی آولدەن تأمین ایتلگەن. ایکنچی: انور پاشا بزنك خلق آراسندا فوق‌العادە سەویلگەن بر سیما ایدی؛ خلق اونی کورمەسدەن‌دە سەوەر ایدی. اوچنچی: انور پاشا یوکسەك تجربەلی حربی بر آدام ایدی... حال شوندای ایکەن، دوشمانغا قارشو متحد ملی جبهەدە بارچا کوچلەریمزنی بوندای بر شخصنك اطرافیغا توپلاماق اورنیغا، تصادفاً باشلاریغا توشوب قالغان «لیدەرلك» رولی بلەن میەلەرینی یوقاتوب قویغان عقلسز اینتریغانلار ملی حرکات ایچندە صلاحیت تقسیمی («انقسام قواء») توغروسندە وە سوسیالیزم حقندە سوز یوروتدیلەر. اوزلەرینی «حقیقی سوسیالیزم مجاهدلەری» دیب بیلگوچی بولشەویکلەرگە قارشو کورەشدە قان توکوب تورگەن تورکستانلی مجاهدلەرگە سوسیالیزم حقندە سویلەمەك، ملی جبهەنك محکملەشمەسیگە ضرر یتکورمەکدەن باشقا معنا افادە ایتمەیدر.

بز، انورنك باشلاغان بویوك حرکتینك حزین عاقبتینی بیلەمز. انورنك شخصی فاجعەسی — تورکستان ملی فاجعەسینك ایگ

فلاكتلى صحيفەلەرندەن بريدر...

توركستان فاجعەسى بوكون هەم دوام ايتمەكدەدر. بزنك خلقمز اوز ملى وظيفەسينك أهميتينى آڭلاماقدا كوب تيرەنلك كورسەتدى. روسيە بولشەويكلەرى ساويت اتفاقينك هيچ بر قسمندە بزنك مملكتمزدە اوچرەديكلەرى قاتتغ مخالفتغا يولوقماديلار. توركستانك طالعسزلغى شوندەدركە بولشەويك انقلابى بزنى تشكيلات وە تەكنيكچە يتوشمەگەن بر حالمزدا قاپلادى. روس ايمپەراتورلق أدارەسى ملى انكشافمزنى توقتاتوب توردى؛ روس قومموينيست أدارەسى ايسە خلقمزنك شعورندەن ملى حسنى كوكندەن قوروتماقغا تريشادر؛ اونلار بزنك خلقمزنى روس پرولەتاريايتينك بوغوچى ديكتاتوراسى تضييقى آستندا توتەدرلەر وە خلقمز بو ظلملەرگە تحمل ايتە آلماى عصيان قيلادر. فقط، كوچلى تشكيلاتگە وە تجربەلى حربى رهبرلەرگە ايگە بولماغان قورالسز خلقنك پەك مكمل قوراللانغان وە كوچلى بر صورتدە تشكيل ايتلگەن دولت كوچيگە قارشو كورەشووندەن قانداى بر نتيجە حاصل بولادر؟... مانجورياداغى ياپون-ختاى محاربەسينك مثالى كوزمز آلدندا تورەدر. 420 ميليون نفوسلى ختايدان 30 ميليونلق مانجوريانى تارتوب آلماق اوچون 15-20 ميڭگنە ياپون عسكرى كفايت قيليب توروبدر!...

توركستانليلەرنك اوز باشلاريغا ساويت حكومتيگە قارشو عصيان قيليشلارى كوتكەن نتيجەنى بيرمەيدر. بونى آچيق سويلەشيمز كيرەك. لكن بز عينى زماندە توركستانليلەرنك عصيان ايتمەسلكلەزينك ممكن ايمەس ايكەنلگينى‌دە ياخشى‌غنە بيلەمز. بزنك فاجعەمز مەنە شو عصيان ايتمەسلكنك امكانسزلگى وە عصياننك نتيجەسزلگينى آڭلاماغمزدادر.

بو وضعيتدەن قانداى قوتولماق كيرەك؟

دوشمانلارغا قارشو قوراللى كورەشنى فرقە وە حكومت آپپاراتلارى ايچندەگى فكر كورەشى بلەن باغلاشترماق كيرەك. فقط،

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

بوڭا امكان بارمى؟ بزنك جواب بيريشگە قينالوب تورگەن مسئلەمز مەنە شوندەن عبارت.

مملكتنك ايچكى برلەشكەن كوچلەرينى اوز ملى استقلاللارى يولندا روسيەگە قارشو كورەشوب تورگەن كوچلەر بلەن باغلاش لازم. حاضرغى وضعيتدەن قوتولماق اوچون بوندان باشقا يول يوقدر. يالغز ساويت روسيەسى قول آستنداغى غيرروس خلقلارنك برلەشكەن كوچلەرى بلەن حر وە مستقل ملى حيات يولىغا چيقماق ممكندر.

مچ.

* * *

مجموعەمزنك تيلى حقندە

استانبولدە چيقادرغان «آتسز مجموعە» رفيقمزنك شو ييل 15 ايكنچى كانون (غينوار)دە چيقغان 9 نچى صاييسى باشقارمامزغا كيلدى. آرقاداشمز سوك صحيفەسندە مجموعەمزگەدە بر نيچە سطرلق يير آيرمشدر. او شونداى يازادر:

«فرانسەدە توركستانليلەر طرفندەن چيقاريلان بو مجموعەنك 25 نچى صاييسى انتشار ايتدى. بو بر سياسى مجموعەدر. فقط احمد زكى وليدى بيك حقندەگى يازيلارى بز دوغرو بولمادق. بوندان باشقا شرق تورك لهجەسيلە چيقاريلان مجموعەنك لهجەسى‌دە خالص بر اوزبيك توركچەسى دەگيل، توركستان شهرلەرينك عجم تأثيريلە بوزولمش شكليدر. ياش توركستان آرقاداشمز اوروغلو اوزبيك وە چاغاتايچا اولاراق يازسا هەر حالدا دها ايى اولور».

آرقاداشمزنك هيچ بولماسا بو صورتلە مجموعەمزدەن بحث ايتيشى اوزى بزنى آنچاغنا سەوينترەدر. احمد زكى وليدى‌بيكنك «علمى» أثرى حقندەگى يازولارنى آرقاداشمز اوناتمامشدر. بو حقدەگى فكريمزنى آرقاداشمزنك وليدى بيكنك «علمى» أثرى حقندەگى تأثراتنى اوقوديغمز بر زمانگە قويوب توروب شو ييردە

اونك مجموعەمز تیلی اوستندە یازدیقلاریغا دائر بر نیچە سوز ئەیتب کیتمەکچی بولامز.

اولا سیاسی بر نشریاتدە هەر قاندای بر تأثیر آستندا بولونسا بولونسون شهر اهالیسی تیلینك دها مؤثر بولادرغانینی استانبولدە چیقیب تورگەن «آتسز مجموعە» رفیقمزنك باشندا توروچیلەر بزدەن دها یاخشیراق بیلسەلەر کیرەك. تورکستانلی، اوزبیك، قازاق فلان دیگەندە «آتسز مجموعە» باشنداگی توغانلاریمز کیچمشدە چوللەردە کوچوب یورگەن خلق طبقەسینی گنە توشونەدرگەنگە اوخشایدرلار. یوق حقیقت بوندای ایمەس. شهر وە قیشلاقلاردا یاشایدرغان «عجم تأثیری آستندا قالغان»، «شکلی بوزوق لهجەدە سویلەیدرگەن» خلق طبقەسیدە اوزبیکلەر — تورکستانلیلەردر. اونلارنك لهجەسیدە «اوروغلو اوزبیك» لهجەسینك حیاتی احتیاج طلبی آرقاسندا تورلو دائرەلەردەن تأثیرلەنوب کیگەیمش، تکامل ایتمش بر شکلندەن باشقا بر نەرسە ایمەس.

بز نشریاتمز تیلینی بوکونگی جمعیتمزنك قوللاندیغی تیلنی بر طرفدە قویوب، چاغاتای لهجەسینك 15 نچی عصردەگی شکلیگە قایتارا آلماس ایدك وە آلمایمزدا. 20 نچی عصردە یاشاب تورگەن بر جمعیتنك دعواسینی 15 نچی عصردەگی تیلدە یوروتوب بولمایدر. بزنك تلیمز اساساً چاغاتای تورکچەسیدر. فقط او آرادا کیچکەن 5 عصردە بر قانچا اوزگەریشلەر کورمش، کیچیرمشدر. هەر لهجەدە بولغانی کەبی بوندادا خلقنك حیاتی احتیاجی طلبنە کورە بو حالنك بولوشی پەك طبیعی بر نەرسەدر. مجموعەمز سیاسی بر مجموعە بولغانی سیبلی بز خلقمزنك 20 نچی عصردەگی احتیاجی طلبیگە کورە کیتمەك لزومینی یەنەدە کوبرەك حس ایتەمز.

بزنك مجموعەمز تیلندە «آتسز مجموعە» آرقاداشمزنك سویلەمەدیگی وە یا سویلەمەك ایستەمەدیگی بر نقطە باردر، کە اونی اوزیمز سویلەب کیتەیلك.

مستقل یولی بولغان بر مجموعەنك معین حرثی توشونوشی، یولی هەم بولوش کیرەك. بزنك بو نقطەدەکی توشونچەمز عصری حرثی حیات میداندە بزدەن کورە آلداراق بولغان قارداشلاریمز — غرب تورکلەرینك بو یولدا قیلغان تجربە وە حاضرلقلارندان استفادە ایتەرەك لهجەمزنی بایتماق، بو صورتلە هەم اوز محلی احتیاجمزنی تأمین ایتکەن هەمدە تورك حرثچیلیگیگە خدمت ایتکەن بولوشدر. اونگچون مجموعەمز تیلندە عجم تأثیری ایمەس، غرب تورکچەسی تأثیری باردر. بو ایسە لهجەمزنی، ایسکیدەن حیاتی احتیاجنك طلبیلە کیروب قالغان عجم تأثیرندەن، قوتقاریش وە بوکون تورت طرفدان هجوم ایتب کیلمەکدە بولغان روس تأثیرندەن ساقلاش اوچون أڭ مؤثر أڭ اوتکور چارەدر. یات بر تیلنك تأثیری آستندا قالماقدانسا لهجەلەریمز بربرندەن استفادە، استعانە ایتسینلەر.

بردە سیاسی بر مجموعەنك طبیعی احتیاجندەن بولغان بر نقطەنیدە اونوتمەسلك کیرەك. اودە هەر مجموعەنك ممکن قدر کیگرەك محیطدە اوقوتدوروب اوز معنوی تایانچیغنی کوچەیترمەك تیلەگیدر. بز مجموعەمزنی یالغز («اوروغلو اوزبیك»!)، تورکستانلیلەر اوچونگنە ایمەس، داها کیگ دائرە اوچون چیقارماقچی بولامز. دعوامز تیشیندا قالغان تورك أولکەلەرندە یاشاوچی تورك توغانلاریمزنیدا اوقوچیلاریمز قاتارندا کورمەك ایستەیمز. مجموعەمز بر لهجە مجموعەسی بولماقدان زیادە بر تورکستان تورك مجموعەسی بولماقچیدر.

سوزنك قیسقاسی بز یاتلار تأثیرندەن قطعی صورتدە قوتولماقچی وە ساقلانماقچی بولامز. بونیگلەدە نە 15 نچی عصرگە قایتماقچی وە نەدە بر قبیلە شیوەسینك پریمیتیف شکلیگە باغلانوب قالماقچیمز. یولیمز معاصرلاشماق، تورکلەشمەکدر.

غرب تورکچەسندەگی شرققا طرف آتیلماقدا بولغان آدیملارنی کوروب تورگەن شرق تورکلەرندەدە اوگا توغرو بر آدیم غایتدە طبیعی بر نەرسەدر. بو فکریمزگە آینقسا باش صحیفەسندە

«بوتون توركلەر بر اوردو... قاتيلمايان قاچاقدر» ديب يازوب قويغان رفيقمز قارشو بولماسا كيرەك ديب اميد ايتەمز.

آرقاداشمز «آتسز مجموعه» بزنك بو نقطۀ نظريمزگه مهاجرلەر نظريەسي گنه ديب قاراماسون. بو آقيمنك كوچلي كوكي يورتمز توركستاندەدر. سوڭ يللاردا توركستانده بولوب اوتكەن معارف، تيل وه املا قورولتاي توپلانيشلارنداگي مناقشەلەرني تعقيب ايتكەن بولسا رفيقمز اوزيدە بزني تصديق ايتكەن بولور ايدي. بو مناقشەلەردە چيقغان نتيجەنك خلاصەسي بوتون توركستان ملي ياشلغينك رفيقمزنك «عجم تأثيرنده» ديديگي معاصر، مترقي بر تيلده يازيش فكرنده بولغانلغيدر. بو ايسه مدني، حرثي ترقي يولندا يوروگەن هەر جمعيت تيلينك كيتكەن طبيعي يوليدر.

ايسەن تورسون.

* * *

توركستان ساويت مطبوعاتيغا بر قاراش

ملي مطبوعاتنك بر ملتنك حيات معنويەسي اوچون آزوق-آوقات حكمنده ايكەنلگي هەر كسجه معلوم بر حقيقتدر.

1905 روسيه انقلابندان سوڭ توغولغان وه چار حكومتينك بوتون تضييقلاريغا رغماً آقرن-آقرن نشوونما تاپوب، سوڭ انقلابنك برنجي يللارندا خيلي تكامل ايتكەن توركستان ملي مطبوعاتي او زمان سانچا آز بولماقلا برابر، عموم توركستان خلقينك حسيات وه افكاريگه ترجمان بولغان وه اونك طرفندەن بنمسەنگەن ايدي.

فقط، روسيه بولشەويكلەري توركستانني اوز حاكميتلەري آستيغا آلير آلماس بو ملي مطبوعاتني يوق قيلديلار وه يريگه اوز مقصدلاريغا اويغون بولشەويك مطبوعاتيني برپا ايتديلەر. موسقوا بولشەويكلەرينك خلقني سولوكدەك سوروب ساووروب، آغزنداغي سوڭ لوقماسينيدا تارتوب آلماقلا توپلاديقلاري توركستان ثروتينك

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمكى ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

جزئي بر قسمي (1) بلەن وجودگه كتيرديكلەري بو «شكلجه ملي، فقط معناچه پرولەتار» (يعني ملي روحكه دوشمان) مطبوعات قانداي منظره عرض ايتمەكدە وه — مطبوعات اولاراق — توركستان خلقينك احتياجيني اوتەب اوگا بر فائده تأمين ايته ياتيرمي؟..

موسقوا بولشەويكلەرينك توركستانده‌گي بعض صادق بندەلەري تيلندەن بو مطبوعات حقنده قيلغان مداحلقلاري وه بورونغي ملي مطبوعات توغروسنده‌گي مغالطه وه افترا (2) لاريغا رغماً، توركستانده‌گي ساويت مطبوعاتي خلق اوچون بر قارا چاقالق هەم فائده بيرمەيدر. توركستاننك اوزبيكستان، توركمەنستان وه قازاقستان قسملەرنده چيقاريليب تورگەن وه هەر بري بر «جمهوريت»نك باش ناشر افكاري سانالادرغان «قيزيل اوزبيكستان»، «توركمەنستان» وه «ئه‌گبه كچي قازاق» (توغروسي «ئه‌گبه كچيل قازاق»در) غازيتالارينك قايسي بر سانيني آلوب اوستندەن شونداي بر كوز يوگوزولسه بو ادعانك توغرولغي آڭلاشيلادر. بو غازيتالارني عموميلكده آلوب بر تحليل ايتب كورەيلك:

1 — مندرجەلەري: باش صحيفەلەري اكثريتله اورتا آسيا بيوروسينك وه يا فرقه مركز قوميتەلەرينك، اجرا قوميتەلەرينك، ساونارقوم (ساويت خلق قوميسار) لارينك پاختاچيلق، مالدارچيلق وه شوگا اوخشاش استثمارله علاقەدار مسئلەلەرگه دائر امرنامه، قرارنامەلەري وه ياخود آمرانه سرلوحەلي مقالەلەري ايله بعضاً‌دە موسقواداغي «اولوغ آغالار» تامانيدان ئه‌لله قاينسي بر قونفرانس مناسبتيله سويلەنگەن بر معروضەنك اوزوندەن اوزون نقلي بلەن تولدورولگەن. باشقا صحيفەلەرندەدە همان برنجي صحيفەدە يازيلغان

(1) بويوك قسمي اجنبي اولكەلەردە «III نجي بين الملل» پروپاغانداسي وه موسقوا راحتيني تأمين اوچون صرف ايتلەدر.

(2) زيپا سەعيدنك «ئوزبيك واقتلي مطبوعاتي تأريخكه ماترياللار» اسملي اثريگه باقياسين.

موضوعلەرنك بر آز اوزگەرتیلگەن شکللەری گنە کورولەدر؛ بو-نلاردان باشقا بردە «سوسیالیزم قورولوشی» وە بوتون پرولەتار-لارنك بربریلە «قارداش»لغندان بحث ایتکوچی اوزوندەن اوزاق مقالەلەر کورولەدر. عینی غازیتادا، هەمدە بوندای مقالەلەرنك یاپ یاندا، تورکستان دهقان وە ایشچیسینك موسقوالی «تاواریشچ» («اورتاق») لارنك «اولوغ روس شووینیستلق معاملەلەری»گە گرفتار بولوب اونلار طرفدەن اورولوب تحقیر ایتلگەنی کەبی خبرلەرنكدە بولووی بو «سوسیالیزم قورولوشی» وە «اورتاقلق» فکرلەرینك نە قادار غیرصمیمی ایکەنلگینی کورسەتوب تورەدر. موسقوا بولشەویکلەرینك بو غیرصمیملکلەرینك تورکستان خلقیغا بولادرغان یامان تأثیرینی آزالتماق قصدیلە یرلی قیزیل محررلەر پرولەتارچا خوش آمدچیلق قیلیب، تورکستان ایشچیلەرینكدە، گویا، «تار ملتچیلك» قیلغانلقلارندان بحث ایتیب قویادرلار.

اورتا صحیفەلەردە چیت أولکەلەرگە دائر خبرلەر هەم باسیلیب تورەدر. فقط بو خبرلەرنك دیەرلك باریسی یالغان خبرلەر. مثلا: بورژوآ مملکتلەرندەگی «آچلقلار»، ایشچیلەرنك سببسز اوروب أولدیریلمەکدە وە قینانماقدا، آینقسا تورکیە وە ایران دهقانلارینك ملی بورژوآ حکومتلەری طرفدەن تالانماقدا ایکەنلگی (؟!) وە اجنبی دولتلەرنك ساویتلارغا قارشو حرب حاضرلقلاری کورمەکدە بولغانلغی؛ بولشەویك «ضربەلی دستە»لەرینك تورکستان «بایلاری» وە «موشتومزور»لاریغا قارشو قیلغان مبارزەلەری؛ بعضاً‌دە «آتاقلی قیزیل محرر»لەرنك ئەللە قاندای بر مسئلە اوستندە یازغان چاقریم-لارچا اوزون مقالەلەری (کوبینچە روسچەدەن سوادسزچاسیغا ترجمە قیلنغان بو مقالەلەرنك نە دیمەك ایستەدیکلەری بعضاً هیچ آکلا-شیلمایدر). بو موضوعلەر بر آز یوزەکی آیرما بلەن هەر نسخەدە تکرار ایتلەدر. لکن تورکستانك مختلف منطقەلەرندە واقع بولوب تورگەن قوزغالیشلار حقندە محلی روسچە غازیتالار یازسالار

هەم تورکچە غازیتالار بو توغرولاردا هیچ یازمایدرلار.

2 — تیل جهتی: تورکستان تورکچە مطبوعاتینك تیلی دائمی بر صورتدە روسلەشتریلمەکدەدر. چار دورندە آستراثوموفلارنك تطبیق ایتشکە جرأت قیلالماغان روسلەشترمە اصوللارینی بولشە-ویکلەر غایت قولای وە موفقیتلە قوللانماقدا وە لەنین تاماتندان «پوشکین، لەرمانتوف وە تولستوی کەبی آتاقلی هەم قیمتلی روس شاعر وە ادیبلەرینك تیلی»، «مقدس اوقتوبر تیلی» دیب تعبیر وە تقدیس ایتلگەن روسچەنی عمومیلەشترمەککە تریشمەکدەلەر. کوب سوزلەرنك تورکچەسی بار ایکەن قصداً روسچەسی قوللا-نماقدادر. بو روسلەشترمە عملیاتی یالغز سوزلەر اوستندەگنە ایمەس، حتی جملە توزوشندە هەم اجرا قیلنماقدادر. (مثلا: جملەدە مسند وە مسند الیهنی روسچە نحو قاعدەسیغا کورە جملەنك اورتاسندا تکرار ایتلمەسی کەبی). تورکستاندەگی بو اوچ جمهوریت مطبوعاتینك هەر بری اوز باشیغا باشقا بر «ملی تیل» یاراتماقغا تابا حرکت‌ایتەدر. بو توغرودا آینوقسا «ئەگبەکچی قازاق» «ایلگەری» کیتب بارادر؛ بو غازیتانك بعض مقالەلەرندە تورك سوزندەن کوب روس سوزی قوللانماقدادر.

3 — تیراژی: تیراژی اون میگلەرچە دیب کورسەتیلگەن بو غازیتالارنك اوقوچیلاری تخمین ایتلگەنیدەن پەك آز بولووی شبهە-سزدر. چونکە صفتلەری بو درجە توبەن بولغان بو ساویت غازیتا-لارینی یالغز انایی «قوممونیستلار»گنە «هوسلە» اوقویا بیلمەلیدر-لەر. تورکستان ساویت مطبوعاتینك بیرگەن رسمی خبرلەریگە قاراغاندا تورکستاندەگی یرلی فرقە اعضالارینك تخمیناً یارمیسی مطلقا سوادسزدر. سوادلی سانالغانلارینكدا کوپی «لیکبەز» (سوادسزلقنی بتیرو) قورسلارندان یتوشکەن چەلە سوادلیلاردر کە بونلار توبەندە کورولەچەگی وجهلە، تولا سوادلیلارنكدا حوصلە-لەرینی کیتکوزەدرگەن بر حالدا باسیلغان بو غازیتالارنی اوقو-

يالمايدر لار؛ هەمدە دائما لزومسز اوزاتوب يازيلغان بو مقالەلەرنى بر نوع اوقوسا لاردا ذاتاً باشلانغيچى بلەن سوڭندا رابطەسى بولماغان بو مقالەلەرنى اوقوب بيرگونچە باش طرفينى اونوتوبدە قويادر لار. يەنە عينى غازيتا لارنك بيرگەن خبرلەريگە قاراغاندا غازيتا لار پوستا خانەلەردە تاغ بولوب ييغيليب ياتادر؛ بيلگيلەنگەن ييرلەرگە يتكوزوب بيريلمەيدر. تيمر يولدان بر آز اوزاق قيشلاقلارغا يوباريلغان غازيتا وە مجموعەلەر او ييرلەرگە يتوشمەسدەن قوئوپيراتيف دوكانلارى تامانيدان مال اوراماقغا قوللانيلادر.

4 — باسيليش (طبع) جهتى: آرشين بويندە حرفلەر بلەن باسيلغان سرلوحەلەردەن قطع نظر، غازيتا لارنك طبعى او قادار ياراماس بر حالدادر كە يازيلارنك يوزدە 75 حصەسنى اوقوب بولمايدر. بعضاً اوزون مقالەلەر بوتونلەى اوقوناقسز بر حالدا. كويينچە «ساويتلار اتفاقى »نك ئەللە قانداى بر ييرندەگى بر بنانى وە يا ايشچيلەر وە دهقانلار تورموشيگە دائر بر منظرەنى كورسەتەدرگەن بر رسم ايكەنلگى زورغاتيگندەگى يازودان آڭلاشيلادرغان قارا بر يير كورونەدر. بو اوچ رسمى غازيتادان «توركمەنستان» باسيليش جهتندەن، نسبتاً توزوكرەك؛ «قيزيل اوزبيكستان» ايلە «ئەگبە كچى قازاق» ايسە بوتونلەى رسوا بر حالدا چيقادر.

فرقە وە حكومتلەرنك رسمى ناشر افكارى سانالغان بو غازيتا لار بو حالدا بولغاندان سوڭ باشقا غازيتا وە مجموعەلەر سويلەب اوتوروشكە هەم آرزيمايدر...

مملكتدە چيقيب تورگەن روسچە غازيتا لار هيچ بولماسا باسيليش جهتدەن بر آز ياخشيراقدر. بودە روسلەرنك مكتب وە باشقا بوتون خصوصلاردا بولغانى كەبى بو خصوصدەدە حقيقى توركستانليلەرگە قاراغاندا باشقاچا، ممتاز معاملە كورمەكدە ايكەنلكلەرينى آشكار قيليب تورەدر.

چاغاتاى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

توركستاندە بولشەويك وحشيلگى

(بر توركستانلينك باشقارمامزغا يازغان مكتوبندەن)

مكتوب ايگەسينك يازوويغا قاراغاندا: او، كوب ييللاردان برى توركستاننك توركمەنستان قسمندە محكمە وە معارف ايشلەرندە خدمت ايتيب «توركمەن قاموس الاعلامى» اوچون ايشلەگەن، علمى مجموعەلەردە «بالقچى» امضاسى بيلەن مقالە وە شعرلەر يازوب كيلگەن بر ذات (بو كشينك حقيقى اسمى وە آدرەسى باشقارمامزغا بيلگيلى)در؛ سوڭ واقتلار او كوب يولداشلارى ايلە برلكدە «توركچيلك» بيلەن عيبلەنوب أولومگە محكوم ايتلگەندەن سوڭ عائلەسيني تاشلاب مملكتدەن ايرانغا قاچوب كيلگەن. اونگلە برابر محكوم ايتلگەنلەرنك كوبيسى آيتيليب أولديريلگەنلەر...

«— بوتون يومود توركمەنلەرى بولشەويكلەر ظلميگە‌ چيدى آلماى ساويت حكومتيگە قارشو قوزغالديلار. مەن: «حاضر قارشو چيقماق، وقتى كيلمەدى» ديب آيتقان بولسام هەم ظلمنى كوتەرە آلماغان خلق تيگللەمەدى، هەر ييردە حكومت قوراما لارينى (ساويت ادارەلەرينى) تارقاتماقغا باشلاديلار. آخردا موندان اوچ آى آول (مكتوب يانوار باشلارندا يازيلغان. باشقارما.) خائن بولشەويكلەر، يعنى آيتاقوف، آتابايفلار (توركمەنستان حكومت باشلوقلارى) باياقيش توركمەنلەر اوستيگە 16 آيروپلان (طيارە)، ايكى زهرلى آوتوموبيل وە 2000 عسكر چيقاروب بوتون يومود توركمەنلەرينى قيليچدەن كيچيرديلەر؛ اوغلان-اوشاقلارينى اسير ايتب، مال وە ملكلەرينى ويران ايتديلەر. يومود توركمەنلەرندەن آڭلايان بر آدامدە قويماديلار؛ أولگەنى أولدى، أولمەگەنى 8 ييل، 10 ييل مدتلە سوركون ايتلدى. شونك بلەن بوتون يومود توركمەنلەرينى محو وە پريشان قيلديلار...»

مكتوبينك سوڭندا «بالقچى» شونداى ديەدر:

«— أى قارداشلارم! مەن سزنك «ياش توركستان» ژورنالگزنى ايران يوردندە بر نيچە آداملار قولندا كوروب ممنون بولدم. سزگە اوشبو مكتوبنى يازماقدان مقصدم، بو خطمغا توركستان ملى استقلالى شعاريلە چيقاروب تورگەن مجموعەگز صحيفەسندە اورون بيريب مەنگە هەم مەنگەدەك كشيلەرگە يول كورسەتوويگزنى اوتونمەكدر...»

تورکستانده قوزغالیش حرکاتی (*)

(روسچه « دنی » مجموعه‌سنده‌ن)

تورکستانده بولشه‌ویکله‌رنك قیشلاق سیاستی نتیجه‌سنده توغولغان قوزغالیش حرکاتی ایکی ییلده‌ن‌بیری ییتمه‌ی دوام ایته‌در. تینچ وه تینچلکنی سه‌وگوچی تورکستان خلقی بولشه‌ویك‌ظلمله‌ریگه چیدی آلمای اوز شرف وه حثیتینی، حیاتینی قوروماق اوچون بولشه‌ویکله‌رگه قارشو قورالّلی کوته‌رلیشگه مجبور بولدی. حکومت ایله اهالی آراسندا ایکی طرف اوچون‌ده بویوك تلفات ایله نتیجه‌له‌نه‌درگه‌ن حقیقی محاربه‌له‌ر بولوب توره‌در. اون میگله‌رچه تورکستانلی روسیه‌نك اوزاق شمالیغا — «سولوفکی»گه — سورگون ایتلگه‌ن وه اون میگله‌رچه‌سی‌ده تاغلارغا وه آفغانستانغا قاچوب کیتکه‌ن. بو محاربه‌له‌رده ساویت حکومتی‌ده آز تلفات بیرمه‌دی.

اهالی ناراضیلغینك باش سببی، بولشه‌ویکله‌رنك اهالینی بوتونله‌ی تالاب اونی تیله‌نچی حالیغا کتیریب قویغان سیاستیدر. تاختا بازار قوئوپیراتیفندا ییرتیق کییملی وه آیاق یه‌لاڭ بر تورکمه‌نی کوردم. بر تانیشم مه‌نگه او تورکمه‌نی کورسه‌توب شوندای حکایه قیلدی: «بو تورکمه‌نك 18 میگ قویی بار ایدی؛ ایندی فقط 800 قویی قالغان. بونك‌ده یارمیسینی آفغانستانغا هایداتوب یوباردی؛ اوزی هه‌م آفغانستانغا قاچماقچی بولغان وقتده یولدا اوشله‌نوب حبسگه آتیلغان ایدی؛ حبسده‌ن یاقنداغنه قوتولوب چیقدی...»

ایش وه تینچلکنی سه‌وگوچی تورکستان دهقانلاری ایسه داهادا یامانراق وضعیتده‌درله‌ر. بولشه‌ویکله‌ر بونلارنی‌دا بوتونله‌ی بیزار قیلدیلار. بر دوکان قارشوسندان اوتوب کیته‌رکه‌ن، دوکان ایچنده بولغان بر نیچه آدامنك سویله‌شوله‌رنده‌ن او ییرده‌گی آغیر

(*) بیر آز قیسقارتیلیب باسیلدی.

وضعیتنی یاخشی‌غنه تعیین ایته‌درگه‌ن حالادا خاطرمدان چیقماغان شو جمله‌نی ایشیتب قالغان ایدم: «تاڭرم، بو قاندای ظلم؛ شوندای هه‌م ظلم بولادرمی؟»

بوتون بو ناراضیلقلار سوڭ زمانلاردا آچیقدان آچیق عصیان وه چه‌ته حرکتله‌ریگه ئه‌یله‌نیب کیتکه‌ن. تاغلارغا وه آفغانستانغا قاچوب کیتکه‌نله‌رنك سانی اون میگله‌رچه‌در. مختلف حصه‌له‌رغا بولونغان بو عصیانچی وه چه‌ته‌چیله‌ر قوممونیستلارغا وه ساویت مأموره‌ریگه باسقین قیلیب اونلارنی أولدیره‌درله‌ر. بعضاً بو حصه‌له‌ر بویوك شهرله‌رگه حتی مرکزله‌رگه‌ده جسورانه باسقینلار قلورلار. مثلا: مه‌نگه بو عصیانچی دسته‌له‌رده‌ن بریسینك سمرقند مالیه شعبه‌سینك سالق بولومینی تخریب ایتب سالق دفترله‌رینی آلوب کیتکه‌نله‌رینی حکایه قیلدیلار. ایکنچی بر دفعه‌ده عصیانچیلار قومیسارلاردان برینك أویگه هجوم قیلیب، أوینده‌گی بار نه‌رسه‌سینی — «بو مال‌لارنك هه‌مه‌سینی خلقدان تالان قیلیب آلغانسگ» دیب — تالاغانلار وه فقط خاتن‌ـ‌بالاچاقاسینك زارلانووی سایه‌سنده اوزینی أولدیرمه‌گه‌نله‌ر.

بوندای چه‌ته باسقینلارندان باشقا بویوك توقناشوالار هه‌م بولوب توره‌در. بوندای توقناشوالار بالخاصه آفغان چیگه‌ره‌سیگه یاقین منطقه‌له‌رده واقع بولادر. عصیانچیلار ایله قیزیل قوشون حصه‌له‌ری آراسنداغی بو مصادمه‌له‌ر تورکستانده‌ن چیقغان کونله‌ریمگه‌چه ییتمه‌گه‌ن ایدی (*). سواگنچی «محاربه»نك تفصیلاتینی خیلی دهشت آور بر صورتده نقل قیلغان بر تیمیر یول ماکنه‌چیسی (ماشینیست)نك حکایه‌سینی بالذات تیگله‌دم. اونك ئه‌یتوویگه قاراغاندا عصیانچیلار چه‌کیستله‌رده‌ن وه قیزیل عسکرله‌رده‌ن عبارت خیلی بویوك بر ساویت عسکری حصه‌سینی اسیر قیلیب «چه‌قا» قوشونلارینغا مخصوص قیافه‌ده بولغانلارینی أولدیرگه‌نله‌ر وه عادی قیزیل عسکر-

(*) مؤلف تورکستانده‌ن بوندان 4—3 آی ایلگه‌ری قاچیب چیققان.

لەرنى سربست قويوب يوبارگانلار. بونداى بويوك توقناشولار ايران چيگەرەسى منطقەسندەدە واقع بولوب تورەدر (1).

اوت آراباسندا بو جبهەگە بارا ياتقان بر اوچوچى (طيارەچى)نى اوچراتدم. قازانجق (توركمەنستاندە بر استاسيون) قارشوسندان اوتوب كيتەركەن سەنگەرلەرنى وە بونلار ايچندە اوتورگەن قيزيل عسكرلەرنى كوردم. يرلى خلقنك ئەيتوويگە كورە بوندان بر آز آول بو يردە قيزيل قوشون حصەلەرى ايلە عصيانچيلار آراسندا توقناشولار بولغان وە بو توقناشولار اثناسندە عصيانچيلار بر قانچا وقتغاچا تيمر يول استاسيونينى‌دە ضبط ايتب تورگەنلەر.

عصيانچيلار فەرغانەدە، خوقند، آنديجان، نامانگان وە اوش منطقەلەرندە هەم فعاليتدەدرلەر. فەرغانەدە كورشيرمەت (شير محمد بيك) اوزينك خيلى بويوك دستەسى بلەن فعاليت كورسەتمەكدەدر. بو كيشى اوز آداملارى بلەن 1923/24 ييللارندا مملكتينى ترك ايتيب آفغانستانغا اوتوب كيتكەن وە سوڭ وقتلارغا داوور او يردە ياشاماقدا ايدى. ايندى او يەگيدەن اوز يورتيگە قايتوب ساويت حكومتگە قارشو يەگيدەن كورەشە باشلاغان (2). اوش منطقەسندە — اسمينى ايندى اونوتديغم — 60 ياشار بر قيرغيزنك قولى آستنداغى تودە فعاليتدەدر؛ بو كيشى بولشەويك حاكميتينك ايگ فعال وە باريشماس دوشمانلارندان بريدر.

بو عصيانلارنك سببينى آڭلاماق اوچون بولشەويكلەرنك سوڭغى ايكى ييلدەن‌بيرى توركستان قيشلاقلارندا يوروتوب تورگەن سياستلەرى توغروسندە بر نيچە سوز ئەيتمەك كيرەك. مەن 1000 أويدەن عبارت بولغان پنجشنبە (تاجيكستاندا) قشلاغينى ياخشى بيلەمەن. بو قيشلاقنك اهاليسى اكثريتلە باغچيلق (اوزومچيلك) بلەن مشغول بولادر. 1929 نچى ييلدەن بويان باغچيوانلارغا اوز اوزوم-

(1) بو حقدە يوقاريدا باسيلغان توركستانلى «بالقچى» نك يازديقلاريغا باقيلسين.
(2) مملكتدەن آلنغان سوڭغى معلوماتغا كورە، بو خبر نا توغريغا اوخشايدر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

لەرينى خصوصى آلوچيلارغا ساتيشغا أذن بيريلمەيدر. باغ ايگەلەرى اونوملەرينك هەر پودينى 1 سوم 20 تين بدليگە بولشەويكلەرگە بيرمەك مجبوريتندەدرلەر؛ حالبوكە بازار نرخى هەر پودى اوچون 5 سومدر. بوندان باشقا، 300 باغچى آدام باشيغا سالق اولاراق، 25 پوددەن كيشميش بيريشكە مجبور قيلنغانلار. بو باياقيش باغچيلار بولشەويكلەر طرفندەن طلب ايتلگەن بو مقدارنى بوتون قيشلاق اهاليسينك ياردەمى بلەن حكومتگە تابشورديلار. فقط بوندان سوڭ بولشەويكلەر قايتادان يەنە 50 پود كيشميش طلب قيلا باشلاديلار. اهالى آرتق بو طلبنى بريگە يتكورە آليش اقتدارندە ايمەس ايدى. بو بختسز انسانلارنك اكثريتى قاماليش وە سورگون ايتليشدەن قورقوب أوى-ايشيكلەرينى ترك ايتب تاغلارغا قاچوب كيتديلەر؛ بولشەويكلەر قاچقانلارنك بوتون مال وە ملكلەرينى مصادرە قيليب، قاچماغانلارنى بر ييلدان اوچ ييلغاچا حبس ايتديلەر.

1931 نچى ييلدا محصولات ياخشى‌غنە بولغان ايدى. توركستانلى دهقانلار بلەن بو حقدە قيلغان مصاحبەمز اثناسندە دائما عينى جوابنى ايشيتديك: «بو محصولاتمزدان بزگە فائدە يوق! بونلارنك هەمەسينى بزدەن تارتوب آلادرلار وە بزنك بالالاريمزنى يەنە آچ قالديرادرلار.»

ايگين ايشلەرى باشلانار كەن تورلو «بريغادا»لار (بولشەويك دستەلەرى) قيشلاقلارغا باروب دهقان اويلارينك ليستەسينى (سياهەسينى) ترتيب ايتەدرلەر. هەر عائلەنك قانچا محصولات آلوب اوندان قانچاسينى حكومتگە بيريشى لازم ايكەنلگى حقندە تاپشوروقلار قيلادرلار. بر دهقاننك حكومتگە بيريشى لازم بولغان قدر محصولاتنك آلوب آلالماغانى بولشەويكلەرنى اصلا قزيقترمايدر؛ ايستەلگەن مقدارنى تولدوروش اوچون 10-20 پود بازاردان ساتوب آلوب اوزينك اوندورگەن محصولاتى بلەن برلكدە حكومتگە تاپشورغان دهقانلار كوب اوچرەتيلەدر.

حکومتنك دهقان بله‌ن پاختا خصوصنده‌غی رفتاری بو سویله‌دیکله‌ریمده‌نده یامانراقدر. هه‌ر دهقان، پاختاسی بولسون یا بولماسون، بولشه‌ویکله‌رنك آولدان تعیین ایتدیکله‌ری مقدارده پاختانی تاپشورماقغا مجبوردر. اوتکه‌ن یل (1930 نجی یل) کوز سوگلاریغا یاقین، بولشه‌ویکله‌ر أویمه أوی آقتاروب یوروب خلقنك کورپه (یورغان)له‌رنده‌گی پاختانی‌ده مصادره قیلدیلار [1]. بوندای معامله‌له‌ر دهقانلار آراسندا غلیانغا سبب بولدی. بعضی دهقانلار تاشکندگه وه حتی موسقواغا عریضه بیردیله‌ر؛ فقط هیچ بر نتیجه چقمادی...

تورکستان، بوتون خلق طبقه‌سینك أیگ سوگیلی یمه‌گی بولغان مشهور ئه‌تلی، سه‌بزیلی «پالاو»ندان محروم بولدی. او آرتق بوتونله‌ی یوق بولغان. دهقانلار پالاو پیریگه، ایچیگه بر آزغنه سه‌بزی، بر نیچه دانه اوروك وه ایکی-اوچ قاشیق اون سالنوب سوده‌ن حاضرلانغان ئه‌لله قاندای شوربا بله‌ن کیچنمه کده‌له‌ر.

بوتون خلق تأمیناتی، ایچنده هیچ بر زمان بر نه‌رسه‌ده تاپیلمایدرغان قوئوپیراتیفلار قولندادر. قوئوپیراتیفلارنك بوش تاقچالارندا یالغز تیش توزی (پاراشوك) قوتولاری قویولغان. هه‌ر آیدا بر وه یا ایکی دفعه بو تاقچالار آراق (وودقا) وه شراب شیشه‌له‌ری بله‌ن زینتله‌نه‌در...

* * *

قورال تاشلاش قونفرانسی

2 نجی فیورالدا جینوه شهرنده قورال تاشلاش قونفرانسی آچیلدی. 60 دان آرتق دولت اشتراك ایتکه‌ن بولووی جهته‌ن، بو قونفرانس أیگ بویوك جهان قونفرانسی سانالادر. قونفرانس قورال تاشلاش (ترك تسلیحات) دیب آتالسا هه‌م حقیقتده اونك

(1) بو حقده «یاش تورکستان» نك اوتکه‌ن یلغی سانلارینك بریسنده یازیلغان ایدی.

مقصدی قورال آزایتش (تحدید تسلیحات) بله‌نگنه مشغول بولماقدر.

قونفرانسدا ایکی مهم نقطهٔ نظر باردر. بریسی فرانسه تامانیدان اورتاغا آتلغان بولوب: اوّلا بوتون دولتله‌ر اوچون امنیت شرائطی یاراتماق وه ملتله‌ر اویوشمه‌سی قاراماغندا اوگا داخل دولتله‌رنك هه‌ر برنده‌ن آلنغان قوراللی کوچ آماده قیلماقله اونك نفوذینی عمومی صلحنی بوزوچی دولتگه قارشو چیقا بیله‌درگه‌ن بر صورتده محکمله‌مه‌ك. فرانسه حکومتی نقطهٔ نظرنجه بو شرائط اورونغا کیلگه‌چ هه‌ر دولتنك اوز ملی احتیاجی بله‌ن متناسب صورتده قورال آزایتریش ایشی هیچ قیین ایمه‌سدر.

فرانسه‌نك بو نقطهٔ نظرینی جهان اوروشنده‌ن سوڭ تأسیس ایتلیب ملی برلگینی تاپقان دولتله‌ر، مثلا: لهستان، چه‌خو-سلوواقای، رومانیا وه یوگوسلاویا مقبول کوره‌درله‌ر.

بوگا مقابل ایکنچی نقطهٔ نظر آلمانیا طرفنده‌ن بیان ایتلمه‌کده. وه‌رسای صلح معاهده‌سی بوینچه آلمانیا 100 میگده‌ن آرتق عسکر ساقلاش وه عمومی مکلفیت عسکریه تطبیقی حقنده‌ن محروم ایتلگه‌ندر. اونك قوراللانو حقی‌ده کوب که‌مه‌یتریلمش ایدی. مه‌نه شو سببده‌ن آلمانیا، طبیعی، باشقا دولتله‌رنك‌ده قوراللارینك که‌مه‌یتریلیشینی طلب ایته‌در. آلمان حکومتینك فکرنجه دولتله‌ر آراسندا قوراللانو جهته‌ن بوکونگی تیگسزلك حکم سوروب توردیکچه امنیت شرائطی حاصل بولا آلمایدر.

دیگر دولتله‌رنك نقطهٔ نظرله‌ری بو ایکی فکر اطرافنده ئه‌یله‌نوب توره‌در.

ساویت روسیه‌سی ایسه بونلاردان بوتونله‌ی باشقا بر وضعیت آلوب توره‌در. بولشه‌ویکله‌ر بوتون دولتله‌رنك درحال، شو بوگون، بوتونله‌ی قورالسزلانووینی طلب ایته‌درله‌ر. بولشه‌ویکله‌رنك بوندان مقصدی «صلحپرور»لق ایمه‌س، بلکه باشقالارنك قورالسزلغندان استفاده ایتیب جهان قوممونیزم انقلابینی آسانلقلا وجودگه

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولیازمىلار ئامبىرى

کتیرمەك اوچون قولای شرائط یاراتماقدر.

قونفرانسنك ایشلەری اوزونغنه وقت دوام ایتسه کیرەك.

* * *

اوزاق شرقده

«یاش تورکستان»نك آولگی (24-26) سانلارندا درج ایتدیگمز اوزاق شرق وقعەلرنده بزنی بالخاصه قزیقترادرغان وقعەلر بو مسئلەنك روسیه-یاپونیا مناسباتیغا عائد بولغان قسمیدر. بو جهتدەن خاربین شهرینك یاپونلار طرفندەن اشغال ایتلیشی بویوك أهمیتگه مالکدر. خاربین، فعلاً ختای توپراغندا بر روس شهریدر. بو شهر شرقی ختای تیمر یولی اوستنده وه بر قسمی روسیه‌گه عائد بولغان جنوبی مانجوریا تیمر یولینك باشلانغچ نقطەسنده تورەدر. اوزاق شرقدان کیلیب تورگەن خبرلەرگه کوره او طرفداغی روسلەرنك اکثریتی یاپونلارنی یالغز اونلارنك «آرالق دولت» یاراتماق تشبثلەرینده‌گنه ایمەس، حتی اونلارنی اوزاق شرقداغی روس ولایتلەرینی توغریدان توغری اشغال ایتمەك فکرنده بولغانلاری تقدیرده هەم تقویه ایتمەك قرارینا کیلگەنلەر...

بولشەویکلەر یاپونیا بلەن سوغوشغا کیریشدەن قورقوب حاضرچەلك یالغز شاوقونلی قرارلار قبول ایتمه‌کله کفایەلەنمه‌کدەلەر. عینی زمانده تورلی مملکتلەر مطبوعاتندا بولشەویکلەرنك شرقی ختای تیمر یولینی جنوبی مانجوریا تیمر یولینك روسیه‌گه عائد قسمی بلەن برابر (طبیعی، یاپونلار تامانیدان روسیەنك اوزاق شرقداغی منافعیگه ضرر تیکورمەسلك شرطیله) یاپونیاغا ساتماق فکرنده ایکەنلگی شایعەسی پیدا بولا باشلادی. بونگله برابر بولشەویك دوشمانی بولغان روسلەر وقعەنك جریانینی آرتق هیچ بر حالنك اوزگەرته آلماسلغی وه روسیه اوزاق شرق ولایتلەرینك یاپونلار قولیغا اوتوب کتیشی قناعتندەدرلەر.

بز شخصاً دوستلاریمزدان بعضیلارینك، اوزاق شرقدان قوولغان روسیەنك اوز قول آستندا بولغان غیرروس أولکەلەردە محکملەشەچەکینی سویلەب خوف قیلشلاریغا قوشولا آلمایمز.

روسیه بوتون دونیاده ایگ آچ کوز بر مملکتدر وه هیچ بر زمان استیلاگه تویمەیدر. او، نه قادار کوب یر ایگەلەسه او قادار کوب اشتهالانادر. «اشتها یمه‌کله کیلەدر» دیگەن مقالنی روسیەنك آچ کوزلگی مناسبتیله سویلەنگەن دیلسەدە بولادر. روسیەنك اوزاق شرقدان قوولوشی اونك دیگر أولکەلەردە حکم سوروب تورگەن جبر وه ظلمینی آرتدیریشغا سبب بولا آلمایدر. چونکه ظلمنك بوندان آرتغی بولمایدر. روسیه اوزاق شرقنی قولندا ساقلاب توروب اوز ایمپەریالیستلك وه مستملکەچیلك اشتهاسینی کەمەیتمەس ایدی. چونکه او آولدان قناعتسز دولت بولوب یاراتیلغان.

بز روسیەنك سیاسی اعتبارینی توشورەدرگەن مغلوبیتینی — ایستەر اوزاق شرقدا، ایستەر باشقا بر طرفده بولسون — هەر زمان آرزو ایتمەلی‌مز.

روس-یاپون محاربەسنده روسیەنك یەگیلیشی اونك قول آستنداغی ملتلەر اوچون بویوك موفقیت بولغانلغی هەر کیمنكدە خاطرندەدر.

* * *

تورکیه حقنده ساویتلار یالغانی

موسقواداغی ساویت دیپلوماتلاری حاضرغی تورکیه‌گه قارشو دوستلقلاری وه حتی — آز قالا — محبتلەری حقنده سویلەمه‌کنی پەك یاخشی کورەدرلەر. عینی زمانده ساویت حکومتی تورکستان خلقینك تورکیه‌گه بولغان ایگ طبیعی تمایللارینك تظاهریگه قارشو سوك درجه انصافسزچاسیغا کورەشەدر. بولشەویکلەر تورکیەنی نهایتده آیانچلی بر حالدا وه تورکیه حکومتینی ایسه مملکتینك

ملی منافعینی ایمپەریالیستلەرگە ساتوچی قیلیب کورسەتمەککە تریشەدرلەر. اونلار تورکیەگە دائر اوز نوبتی اعواکارانە یالغانلارینی تورکستانلیلەرگە «تورکیەدە قوزغالیش» حقندە استانبولدان آلغان خبرلەری شکلندە تقدیم ایتەدرلەر. عشق آباددا چیقادرغان وە تورکستان ساویت غازیتالارینك ایگ اعتبارلیسی سانالادرغان «تورکمەنسکایا ایسکرا» غازیتاسی، 14 یانوار نسخەسندە «تورکیەدە قوزغالیش» سرلوحەسیلە شو خبرنی بیرەدر:

— استانبول. 12 یانوار. حلب اطرافندا اهالی آراسنداغی عصیان دوام ایتمەکدەدر. توقناشولار کویەیمەکدە. هەر کون یەگیدەن یارالانغانلار وە أولدیریلگەنلەر قید ایتلمەکدە. کوچەلەر اوروش میدانیگە ئەیلەنگەن. هەر یەردە عسکر تودەلەری، تانقلار. رەگکی قیشلاغی (بوندان مقصد «شهر.رحا» بولسا کیرەك. باشقارما.) یر بلەن یکسان قیلنغان. حلب اطرافداغی تاغلی قبیلەلەر شهرگە هجوم ایتمەکدەلەر».

حلب بوگوندە سوریەگە قاراشلی بر شهردر؛ بونی بولشەویکلەر پەك اعلا بیلیرلەر. فی‌الحقیقە او یەردە بوندان برآز ایلگەری بولوب اوتکەن سایلاوالار مناسبتیلە خیلی بویوك قوزغالیشلار واقع بولغان ایدی. لکن تورکستانلیلەرنی تورکیە اهالیسینك حاضرغی تورکیە حکومتندەن گویا ناراضی ایکەنلگیگە ایناندیرماق اوچون بولشەویکلەر سوریە عصیانلارینی تورکیە چیگەرەسی ایچیگە کیریتەدرلەر وە اوز پرووقاتورلق یالغانلارینغا حقیقت شکلینی بیرمەك اوچوندە بو خبرنی «استانبولدان» کیترەدرلەر.

* * *

تورکیەدە

رومانیانك سیلیسترە شهرندە چیقیب تورگەن تورکجە «حق سوز» غازیتاسینك 8 نچی فیورال نسخەسندە یازیلغانیغا قاراغاندا:

— «22 یانوار 1932 تاریخندە جمعە نمازندان سوگرا استانبولدا «یەرە باتان» جامعندا برنجی دفعە اولاراق قرآن کریم تورکجە» اوقولغان. بوندان سوك خلقنك آرزوسی اوزرینە استانبولنك باشقا جامعلارندا هەم قرآن تورکجە أوقونماقغا باشلاغان.

«حق سوز» غازیتاسی: «صاحب اجتهاد امامیمز امام اعظم ابو حنیفە حضرتلەرینك» عربجەنی یاخشی اوقویالماغان وە یاخشی بیلمەگەن بر مسلمانك، نمازدە عربجەدەن باشقا تیلدە عبادت ایتمەسی جائزدر» طرزندەگی حکیمانە سوزلەرینی محکم بر سند وە قطعی بر برهان وە دلیل اتخاذ ایتب اجرا قیلنغان بو حرکت دیندارانەنك دویروجە مسلمان عالمندە هەم اورون تاپوب تعمم ایتەجەگینی» امید قیلادر.

عینی غازیتا، استانبولدا سلطان فاتح جامعینك منارەسندەن برنجی دفعە اولاراق تورکجە اذان اوقولغانینی بیلدیرەدر.

تورکجە اذان شودر:

آللە بویوکدر. (4 دفعە)
تاگریدان باشقا تاپاجاق یوقدر
بەن شاهدمکە تاگرم بویوکدر
نبی محمد، آللە رسولی.
بەن شاهدمکە او حقدن گەلدی
ای دیگلەیەنلەر گەلگز نمازە. (2 دفعە)
ای ایشیدەنلەر قوشوگز فلاحە (2 دفعە)
آللە بویوکدر (2 دفعە)
تاگریدان باشقا تاپاجاق یوقدر.

اسلام دینینی قبول ایتکەن خریستیانلار

بعض آوروپا غازیتالارینك بیرگەن خبرلەریگە کورە: 1931 نجی ییل ایچندە تورکیەدە 300 خریستیان اسلام دینینی قبول ایتکەن، بونلار ایچندە کوب روسلەردە بار.

ئۇيغۇر گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تورکیه ـ ایران مناسباتی

فرانسوزچه «تاڭ» غازیتاسینك 26 یانوار نسخه‌سنده یازیلغانیغا قاراغاندا: 23 نجی یانواردا تورکیه وه ایرانڭ تیشقی ایشله‌ر ناظرـ لاری طهرانده تورکیه‌ـایران چیگه‌ره‌سینی یه‌ کیده‌ن قطعی صورتده اصلاح قیلادرغان بر معاهده إمضا لاغانلار. بو معاهده‌ گه کوره ایران حکومتی تورکیه‌ گه «آغریداغ» اطرافنده بر پارچا یر، تورکیه حکومتی ایسه ایران فائده‌سیغا «باذیرغا» حوالیسینك بر قسمینی ترك ایته‌در.

«قوطور» حوالیسنده ایکی حکومت آراسندا منازعه‌لی بوـ لوب کیلگه‌ن یرنك بر پارچاسینی تورکله‌ر ایرانگه قالدیریب منازعه‌نی حل ایتمشله‌ر. کیله‌جه‌ك کوکله‌مده (ایلك بهارده) ایکی دولت مرخصله‌رنده‌ن مرکب بر قومیسیون یه‌ گی چیگه‌ره‌نی بیلگیله‌ب خریطه‌غا آلاجاقلار.

بوندان سوگرا ایکی دولت آراسندا چیقادرغان هه‌ر تورلی منازعه‌لی مسئله‌له‌رنك حلی اوچون حکم اصولی قبول ایتلمشدر.

معلومدرکه اوتکه‌ن یللارداگی کورد عصیانی وقتنده چیقغان تورکیه‌ـایران حدود قاوغاسی، بو ایکی دولت آراسینی بوزماق اوچون فرصت آقتارغان اجنبیله‌رگه مهم قورال بولا یازغان ایدی. اونگچون تورکیه ایله ایرانڭ بربری بله‌ن دوستلق یولیله کیلیشووی هه‌ر بر تورکستانلینی کوب سه‌وینتره‌در.

* * *

تورکستان خبرله‌ری

1 — تورکمه‌نستان حکومتینك دیقابر آیندا موسقوادا بولوب اوـ تکه‌ن ساویت اتفاق اجرا قومیته‌سینك 2 نجی سه‌سیونده بیرگه‌ن معلوماتیغا کوره تورکمه‌نستانده ایشله‌وچی ایشچیله‌رنك عموم سانی

35 میگ 300 ایمش. بونلاردان تورکمه‌نله‌ر یوزده 30 ده‌ن آزغنه آرتق (30,3)، یعنی 10 میگ بش یوز چاماسندادر.

شو معلوماتغا قاراغاندا، تورکمه‌نستانده تورکمه‌ن شیوه‌سنده 4 مرکزی، 9 رایون غازیتاسی وه 5 مجموعه چیقیب توره‌ر ایمش.

2 — «ئه‌گبه‌کچی قازاق» غازیتاسینك 11 نچی دیقابر سانندا بیریلگه‌ن خبرگه کوره، تورکستان‌ـسبیریا یولی اوستنده‌گی «آیاگوز» شهرنده فابریك‌ـزاوود مکتبنده اوقوب یورگوچی تورـ کستانلی بالالاردان 81 ی هایداب چقاریلغانلار. قازاق معلمله‌رینك: «بو بالالارنی نیچون هایداب چیقاردیگز» دیگه‌ن سؤاللاریغا مکتب مدیری «غانچاروفسکی» دیگه‌ن بر روس: «قازاق بالالاری سزگه قیمتلی بولسا هه‌م مینگه آرزان» دیب جواب بیرگه‌ن.

3 — دیقابرنك 7 سنده آلما آتادا توپلانغان قازاغستان معارفچیلاری قورولتاییندا معارف قومیسارینك بیردیگی معلوماتیغا کوره قازاغستاـ نداغی 13 میگ 890 معلمنك یوزده 80 ی «اوقوتوچیلق بیلیمینه جه‌تیك ایمه‌س» ایمش.

معارف قومیسارینك اوزی طرفنده‌ن «بیلمسز» دیب تانیلغان معلمله‌رنك خلق معارف ایشیگه قاندای خدمت ایته بیلیشی اوستنده توقتاب اوتوروشنك حاجتی یوق.

لاتین حروفاتیغا قارشولق

4 — «ئه‌گبه‌کچی قازاق»نك 16 نچی دیقابر سانندا یازیلغانیغا کوره غازالی ایله پاختا آرال رایونلاری بوکونگه‌چه لاتین حروفاـ تیغا قارشولق کورسه‌توب همیشه عرب حرفله‌ریله یازارلار ایمش. غازالی رایون اجرا قومیته‌سی، مرکزنك بو خصوصداغی سوراویغا جواباً: «بز لاتین حروفاتیغا کوچکه‌ن بله‌ن آوول خلقی کوـ چمه‌یدر» دیگه‌ن.

غازالی رایون یر قومیته‌سی ایسه مرکزگه قایتارغان جواـ بنده: «لاتینگزنی بز بیلمه‌یمز» دیب قویا قالغان.

سیاسی أولدوروشلەر

5 — 3 نجی دیقابردە نامانگانغا قاراشلی «چورتوق» قیشلاغندا پاختا ییغیش ایشلەریچون تشویقات یوروتوگە چققان قومسومول خواجە اوغلی عزیز «صنفی دوشمانلار» طرفدەن أولدیریلگەن. («پراودا ووستوکا» 9 دیقابر).

«خالاچ» رایوندە پاختا ییغیش ایشلەری بلەن مشغول بولوب یورگەن قولخوز وکیلی بکتی اوغلی رحمت آغا «صنفی دوشمانلار» طرفدەن أولدیریلگەن. (عینی غازیتادان).

«انجمن سعادت بوخارا وە تورکستان» نك مهم بر قراری (*)

(اوز املاسیله)

— «انجمن سعادت بوخارا وە تورکستان» اغراض وە مقاصدینی وە بولشەویك روسیەنك نیرەگبازلق برلە قیلیب تورگەن ظلمینی خلقغا آگلاتماق، خصوصاً هندستان اهالیسیگە بیلدیرمەك اوچون 5 کشیدەن عبارت «مجلس ما تحت» قائم قیلدی.

«انجمن سعادت بوخارا وە تورکستان»نك 12 نومرەلی قراردادی یوزندەن «انجمن سعادت بوخارا وە تورکستان» پشاوردە عقد ایتلگەن خصوصی مجلسندە انجمننك اغراض وە مقاصدینك پروپاغانداسی اوچون صدر وە ناظم اعلانیدە شامل اولدیغی حالدا 5 ارکاندان عبارت بر «مجلس ما تحت» قائم قیلیب بو «مجلس ما تحت» مجوزۀ مافوقغا پروپاغاندا سلسلەسندە هر بر تدبیر وە تدابیرلە عمل ایتە بیلسین اوچون اختیارات کلی تاپشیریلماسینی قرارغا آلادر.

مدت مذکورەنك تمامیدەن سوڭ بو مسئلە ایکنچی مرتبە حصول فیصلە (قرار حصولی) اوچون انجمن مذکورگە پیش

(*) بو «انجمن» حقندە «یاش تورکستان» نك کیلەجەك سانندا آیریچا مقالە یازیلاجاقدر. باشقارما.

(تقدیم) قیلنور.

رکنیت (هیئت) مجلس ما تحت پروپاغاندا مجوزۀ فوق اوچون حسب ذیل (توبەندەگی) اصحاب منتجب اولدیلار:

1 ـ جناب محترم مولانا محمد یوسف صاحب هندی
2 ـ جناب محترم مولانا لطف الله صاحب هندی
3 ـ جناب محترم مولوی حبیب الرحمن البلغاری (مهاجر)

«یاش تورکستان» اوردو تیلندە

«یاش تورکستان»نك 25 نجی ساندا ذکر ایتلگەن پشاوردەگی «انجمن سعادت بوخارا وە تورکستان» طرفدەن سایلانغان مخصوص «مجلس ما تحت» اعضالاردان محترم مولوی حبیب الرحمن البلغاری افندینك باشقارمامزغا یوللاغان مکتوبندە «یاش تورکستان»نك هندستاندە اوردو تیلندە سویلەشەدرگەن خلق آراسندا هم رغبت قازانغانلغی وە بو سببدەن 21 وە 22 نجی سانلارینك اوردو تیلیگە تماماً ترجمە ایتلیب تارقاتلغانلغی یازیلادر. مولوی حبیب الرحمن افندی مجموعەمزنك «هندستاندە بوندان سوڭ داهادا یاخشی تانیلیب باعث ترقی» بولوشیغا ایناناد‌ر.

محترم مولوی حبیب الرحمن افندی وە «انجمن سعادت بوخارا وە تورکستان»نك باشقا محترم اعضالارینك تورکستان ملی استقلالی بایراغینی کوتەروب یورگەن «یاش تورکستان» مجموعەمز ایلە او طرفدەگیلەرنی قیزیقتریب مملکتمزنك ملی قورتولوش مجادلەسیگە اونلارنك دوستانە نظر وە علاقەلەرینی جلب ایتمەك ساحەسندە کورسەتوب تورگەن خدمتلەرینی بوتون تورکستانلیلەر سەوینچلەرلە قارشولایدرلار.

«یاش تورکستان» آوروپا مطبوعاتندا

بەرلیندە چیقادرغان «Ost-Europa» مجموعەسی شو فیورال نسخەسندە ساویت عسکرلەری حقندە معلومات توپلامشکەن K. Vasilevski نك

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

„Revolutsiya i Natsionalnosti“ مجموعەسینك فیورال ـ مارت 1931 نسخەسندەگی «قیزیل قوشوننگ ملی قورولوشی» سرلوحەلی مقالەسیله بر قاتاردا «یاش تورکستان» نك 23 نجی ساندآگی «تورکستانلیلەر عسکرلکده» باشلقلی مقالەسینیدە باسمشدر .

«یاش تورکستان» فائدەسیغا

«یاش تورکستان» نك دوامی اوچون تەنرین دە یاشاوچی تورکستانلیلەردەن باشقارمامزغا توبەندەگی اعانەلەر کیلمشدر :

1 ـ	یونس ذاکر جان	بیکدەن	ـ	150	مەکسیقو	دولاری
2 ـ	محمد هاشم میرزا محمد	»	ـ	100	»	»
3 ـ	احمد ولی ابراهیم	افندیدەن	ـ	100	»	»
4 ـ	عبد العزیز صابر حاجی	»	ـ	50	»	»
5 ـ	تاشکندلی اکبر خواجه	»	ـ	50	»	»
6 ـ	حمید الله دیلیش	»	ـ	50	»	»
7 ـ	عبد المطلب میرزا محمد	»	ـ	30	»	»
8 ـ	عباس انعامی	»	ـ	30	»	»
9 ـ	علی آکا عمر	»	ـ	15	»	»
10 ـ	غەلەم یهودین	»	ـ	10	»	»
11 ـ	نجم الدین شیخ	»	ـ	10	»	»
12 ـ	کلیم الله اوتوش	»	ـ	10	»	»
13 ـ	اسماعیل علی	»	ـ	10	»	»
14 ـ	رحمت ملا آخوند	»	ـ	5	»	»
15 ـ	ع . قودیاقوف	»	ـ	2	»	»

جمعی ـ 622 مەکسیقو دولاری

شو آقچه تەنزین قورسیله (29. XII. 31 دە) فرانقغا ئەیلەنتیریلیب ، 3856.40 فرانقلق چەك حالندا یونس ذاکرجان بیك نامندان «یاش تورکستان» باشقارماسیغا کوندەریلمشدر . آلیسدان یاقینلق کورسەتکەن تەنزین دەگی یورتداشلەریمزگه بو همتلەری اوچون یورەکدەن تشکرلەر ایتەمز . یوقاریداگی لیستە تەنزین دە چیقادرغان روسچه «ناشا ـ زاریه» غازیتاسینك أدارەسیگه هەم یوللاندی . باشقارما .

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Herbert Wolf, Berlin SO 16.
Druck: Sonnendruckerei G. m. b. H.. Berlin-Charlottenburg 4

Yach Turkestan

Fevrier 1932 (Le jeune Turkestan) No. 27

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokaï-Oghly**

یولیمزغا توغری کیلگەن بوتون یازولار اوچون مجموعەمزنگ بیتلەری آچیقدر . باسیلماغان یازولار قایتاریلماس .

آبونه شرطلەری :

ییللغی 4 دولار ، آلتی آیلغی 2 1/4 دولار ، اوچ آیلغی 1 1/2 دولار

سایغیلی اوقوچیلاریمز

«یاش تورکستان»نی اوزگز گنه اوقوش بیلەن قانیقمای ، اونی باشقالارغا هەم اوقوتوش اوچون هەر تامانغا تارقاتگز.

تورکستان چیگەرەلەریگە یاقین یرلەردە یاشاوچی اوقوچی‌لاریمزدا مجموعەمزنی یورتمزگە کیرگیزیشکە کوبرەك حرکت ایتمه‌کله بزگه یاردەم ایتسینلەر.

«یاش تورکستان» تورکستان ملی استقلالی دوستلاریندان مادی وە معنوی یاردەم کوتەدر. اعانه بیروچیلەرنگ اسملەری مجموعەمز صحیفەسندە باسیلاجاقدر. باشقارما.

مجموعەمزگە تیوشلی هەر تورلی یوللانمالار اوچون آدرەس :

Moustapha Tchokai-Oghly

48 bis rue Parmentier

Nogent s. Marne (Seine)

France